

Latvijas PSR Augstākās Padomes piektā sesija

Š. g. 27. un 28. maijā Rīgā notika Latvijas PSR Augstākās Padomes piektā sesija.

Par 300. gadadienu kopš Ukrainas atkalapvienošanās ar Krieviju referēja deputāts J. Avotiņš.

Vētrinām ovacijām skanot, Latvijas PSR Augstākā Padome pieņēma apsveikuma vēstuli Ukrainas Padomju Socialistiskās Republikas Augstākajai Padomei, Ukrainas PSR Ministru Padomei un Ukrainas Komunistiskās partijas Centralajai Komitejai un apsveikuma vēstuli Krievijas Padomju Federatīvās Socialistiskās Republikas Augstākajai Padomei.

Par Latvijas PSR Valsts budžetu 1954. gadam un par Valsts budžeta izpildi 1953. gadā runāja Latvijas PSR Finanšu ministrs F. Manoilo. Latvijas PSR Augstākās Padomes Budžeta komisijas koferatu nolāsija Budžeta komisijas loceklis deputāts A. Priverts.

Pēc debatēm Augstākā Padome vienbalsīgi apstiprināja Latvijas PSR Valsts budžetu 1954. gadam, kā arī pārskatu par Latvijas PSR Valsts budžeta izpildi 1953. gadā.

Bez tam Latvijas PSR Augstākās Padomes sesija vienbalsīgi apstiprināja Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Dekretus un par Latvijas PSR Augstākās tiesas locekli vienbalsīgi ievēlēja I. Kadavkovsku.

Ar to sesijas darba kārtība tika izsmelta.

UZ JAUNIEM SASNIEGUMIEM LITERATURĀ

2. jūnijā sanāk Latvijas Padomju rakstnieku savienības trešais kongress. Kongress notiek laikā, kad Padomju Latvijas darbaudis kopā ar visas mūsu lielās socialisma zemes strādniekiem, zemniekiem, inteliģenci sasprindzinātiem spēkiem veic lielos, cildenos uzdevumus, lai divos trijos gados ievērojami kāpinātu visas tautas labklājības līmeni, kāpinātu vispirms lauksaimniecību un tā nodrošinātu Padomju Dzimtenes tālāko nostiprināšanos un uzplaukumu, tās pilsoņu vēl laimīgāku dzīvi. Sprāgi rit pavasara darbi Latvijas laukos — mūsu republikas kolchoznieki sacenšas ar Padomju Igaunijas zemes arājiem, darbi iegājuši visatbildīgākajā posmā, kad nevis dienas, bet stundas izšķir ražas likteni. No vecāiem un atmatām nāk ziņas par pirmajām uzvarām, par pirmajiem panākumiem... Un ikviens tāds panākums ir sastādāda tajos diženajos pasākumos un uzdevumos, kurus tauta uzņemusi veikt tuvākajos gados.

Visapkārt, ir laukos, ir pilsētās — darba rosme, visapkārt bango liela un varena dzīve.

No šādām, cildenām mērķim pakļautas dzīves pozīcijām arī Latvijas Padomju rakstnieku savienības kongresa gaitai sekos mūsu republikas darbaudis, no šādām pozīcijām vērtēs literātu darbi, viņu sasniegumus un neveiksmes. Mūsdienu dzīves elpai vajag caurstrāvēt visu kongresa darbu un spārnnot Latvijas padomju rakstniekus, apveltīt viņus jaunām lecerēm, iedvesmot dienu dienā neatlaidīgi strādāt tautas labā.

Latviešu padomju literatūra, kas strauji uzplaukusi kopš 1940. gada, līdz ar visas tautas atmodu jaunajai socialistiskajai dzīvei, kas pirmo rādījumu saņēmusi Tēvijas kara ugunī, — pēc kara laikā un it īpaši pēdējos septiņos gados, kas aizritējuši pēc Latvijas Padomju rakstnieku savienības otrā kongresa, ir nobriedusi, vērsusies plašumā un dziļumā. Tā mācījusies plašāk tvert, dziļāk ielauzties padomju dzīves īstenībā, drošāk sniegt tieši mūsdienu attieļojumu darbos, mācījusies no socialistiskā realisma augstumiem ar vērīgu aci ielūkoīties pagātnē un rast tai pareizu atveidu literāros tēlos. Par to, ka tas tiešām tā, liecina Andreja Upīša «Plaisa mākonos», kas nostājusies blakus kara gados uzrakstītajai «Zaļajai zemei», Viļa Lāča, Annas Sakses romāni, Jāņa Sudrabkalna, Jūlija Vanaga, Mirdzas Ķempes, Valda Luksa dzejas, Arvida Grigula un Annas Brodeles lugas, Zana Ģirvas, Jāņa Granta un daudzu citu darbi. Blakus vecākās un vidējās paaudzes literātiem top arīvien spēcīgāka jaunā audze.

Ne jau tādēļ šodien atgādinām šos faktus, lai padziļotos ar sasniegumiem. Sasniegumi, protams, mums ir, tomēr tūlīt arī jāsaaka — tie varēja būt lielāki. Bet šie fakti jāatgādina, lai skaidri novērtētu stāvokli, lai apzinātos noleto ceļu, ar jo tālu un asu skatienu saredzētu lielos, vēl nepaveiktos uzdevumos, ar jo vērīgu ausi ieklausītos tautas un visas dzīves prasībās un jo augstākas prasības izvirzītu pašī sev.

Latviešu padomju literatūrā — nacionālā pēc formas, socialistiskā pēc saturā — pilnvērtīgos mākslinieciskos darbos jāparāda mūsu dienu īstenība tās revolucionarajā attīstībā, jāparāda cīņa starp jauno un veco, jārada pilnasinīgi padomju cilvēku tēli, kas kļūtu par paraugu visiem darbaaudim, un ar asas, bezballīgas satīras ieročiem jāizravē no dzīves vecals, satrunējušais, kas māsās pa kājām un traucē mūsu gaitu uz rītdienu. No šo uzdevumu viedokļa, tad arī daudz dibinātu prasību tiek izvirzīts latviešu padomju rakstniekiem. Tāpēc jo skaidrāks un skaidrāks atskan balss, kas prasa, lai literāti aktīvāk trauktos dzīvē, būtu nemitīgi tās veidotāji un cīnītāji.

Tāpēc arī Latvijas Padomju rakstnieku savienības trešajam kongresam jāklūst par principiālas, partējiskas visa šo svarīgo jautājumu apspriešanas tribīni. Lietiski, kritiski, ar dziļu atbildības sajūtu novērtējot noleto ceļu, rakstniekiem kongresā jāizvērs radošās pārrunas par literatūras svarīgākajiem uzdevumiem.

Mūsu dramaturgi, arī kinodramaturgi, pēdējā gadā jau uzrādījuši lielāku rosmi, presē un uz teātra skatuves parādījušās jaunas lugas, taču šīs devums nevar apmierināt dienu dienā augošās prasības. Prozas darbos rakstnieki vēl pārāk kūtri skar mūsdienu dzīves galvenos jautājumus, dzeja brižiem ir bālāsīnīga, deklarātīva, nestāv aktīvas cīnītājas pozīcijās. Kritika, kurai jābūt vienai no literatūras attīstības virzītājiem, ar nepieciešamo dziļumu neizseko svarīgākos literatūras procesus, neizvirza visu rakstnieku apspriešanai svarīgākās problēmas, bieži vien neprot vispārināt un saskatīt jauno, digstošo dramaturģijā, prozā, dzejā. Par visiem šiem jautājumiem pilnā balsī jārunā kongresā, jāmeklē ceļi latviešu padomju literatūras uzplaukumam.

Tāpat pilnā balsī, kritiski un lietiski rakstniekiem jāapsprīd savas organizācijas valdes, radošo sekciju un komisiju darbs. Radošās sekcijas vēl arīvien neņem to vietu visas Rakstnieku savienības darbībā, kāda tām būtu jāņem. Sekciju pārskata sapulcēs izskanēja rakstnieku pamatota neapmierinātība par līdzšinējo stāvokli, par to, ka bieži vien sekciju sanāksmes kļūst par vienkāršām sēdēm, par to, ka sekcijās nav tās degsmes un ieinteresētības par literatūras likteņiem, par katru rakstnieka sasniegumiem, kas nepieciešams, lai sekcijās patiešām strauji pulsētu radošais darbs. Rakstnieki ir savas organizācijas salmnieki, un kā salmniekiem viņiem jāvērtē padarītais darbs, kā salmniekiem viņiem jāzīlemj, kā turpmāk darboties. Kā salmniekiem viņiem kongresā jārunā arī par savas savienības organiem — žurnālu «Karogs» un laikrakstu «Literatūra un Māksla». Ja kongresā izvērsīsies plašas un principiālas pārrunas — un ir ysi priekšnoteikumi, lai tādas izvērstos — tad kongress tiešām sekmes kā visas literatūras, tā arī Rakstnieku savienības turpmākās darbības aktivizēšanu un būs nopietns solis padomju rakstnieku Vissavienības otrā kongresa sagatavošanā.

Tauta gaida no rakstniekiem jaunus darbus, kuros visā pilnībā būtu parādīta padomju dzīves īstenība. Šiem darbiem jābūt tādiem, kas palīdz darbaaudim veikt mūsdienu lielos uzdevumus komunisma celtniecībā. Padomju dzīves lemeši šodien dzen dziļu vāgu, ceļ augšā plauksmei, cilvēku laimei vecāies un atmatas. Padomju rakstniekiem ar savu kvelo vārdu jābūt pirmajiem visas tautas darbā — un grībētos, lai šī doma skāji jo skāji izskanētu latviešu padomju rakstnieku kongresā, lai tā iedvesmotu, spārnnotu, kļūtu par pamatu tālākam latviešu padomju literatūras uzplaukumam.

Literatūra un Māksla

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU, KOMPONISTU, MĀKSLINIEKU UN ARCHITEKTU SAVIENĪBU LAIKRAKSTS

1954. G.

30. MAIJĀ

Nr. 22 (489)

Krievijas Padomju Federatīvās Socialistiskās Republikas Augstākajai Padomei Krievijas Padomju Federatīvās Socialistiskās Republikas Ministru Padomei

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs, PSRS Ministru Padome un Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centralā Komiteja kvēli sveicina Krievijas Padomju Federatīvās Socialistiskās Republikas strādniekus, kolchozniekus, inteliģenci, visus darbaudis un apsveic viņus mūsu socialistiskās Dzimtenes tautu draudzīgās saimes lielajos svētkos — 300. gadadienā kopš Ukrainas atkalapvienošanās ar Krieviju.

Gadsimtiem ilgas nesatricināmas draudzības saites vieno abas lielās slavu tautas — krievu un ukraiņu tautas. So gaišo, nesaraucamo draudzību abas brāļu tautas iznesušas caur bargu pārbaudījumu gadsimtiem. Viņas to attīstīja un nostiprināja, pamatojoties uz izcelšanos no vienas saknes, valodu tuvu radniecību, seniem ekonomiskajiem, politiskajiem un kultūras sakariem, kopīgajā atbrīvošanās cīņā pret kopējiem ienaidniekiem. Abu brālīgo tautu pastāvīgā tiešanās pēc ciešas vienotības un mūžīgas savienības noslēdzās ar ievērojamo vēsturisko aktu, ko pasludināja Perejaslavas Rada.

Ukrainas atkalapvienošanās ar Krieviju atbilda krievu un ukraiņu vitalajām interesēm un centieniem, tai bija vislielākā progresīvā nozīme šo brāļu tautu dzīvē. Ukraiņu tauta tika pasargāta no draudiem nokļūt svešzemju vardzībā un guva savas nacionālās attīstības iespēju. Krievu tauta ieguva ukraiņu tautas personā uzlicamu draugu. Atkalapvienošanās rezultātā neizmērojami pieauga Krievijas valsts spēks, varenība un starptautiskā autoritāte un tā kļuva par centru un atbalstu brālīgajām tautām cīņā pret ārējiem ienaidniekiem.

Krievu tauta iemantoja slavu kā dižo revolucionāro brīvības un progresa ideju paudēja cīņā pret carisko prātvaldību, muizniekiem un buržuaziju. Komunistiskās partijas vadībā, kuru nodibināja cilvēces lielākais ģenijs — Vladimirs Iljičs Leņins, Krievijas proletariats saliedēja Krievijas darbaudis un noveda viņus pie Lielās Oktobra socialistiskās revolūcijas uzvaras. Šajā varonīgajā cīņā aktīvi piedalījās ukraiņu proletariats — viens no vislielākajiem un kaujinieciskākajiem Krievijas strādnieku šķiras pulkiem. Socialistiskās revolūcijas uzvara uz visiem laikiem atbrīvoja mūsu zemes tautas no sociālajiem un nacionālajiem spaidiem, lika pamatus nesatricināmai tautu draudzībai, viņu ciešai sadarbībai un savstarpējai palīdzībai komunistiskās sabiedrības celtniecībā.

Būdama uzticīga leņiniski staļiniskās nacionālās politikas idejām, krievu tauta nesavtīgi palīdzēja visām PSRS tautām viņu valstiskuma izveidošanā un nostiprināšanā, ekonomikas un kultūras attīstībā. Savienībā ar lielo krievu tautu, varenās Padomju Savienības tautu brālīgajā saimē ukraiņu tauta realizējusi savas gadsimtiem ilgās tieksmes visas ukraiņu zemes no jauna apvienot vienotā Ukrainas Padomju valstī. Ukraina kļuvusi par vienu no augsti attīstīta-

jām padomju republikām — ogļu un metāla republiku ar varenu mašīnbūves rūpniecību, par vienu no Padomju Savienības lielākajām labības klētim, par vienu no lielākajām Eiropas valstīm.

Ar socialisma uzvaru mūsu zemes tautu draudzība pārvērtās varenā, nepārvaramā spēkā. Šī draudzība vēl vairāk norūdījās un nostiprinājās Lielā Tēvijas kara ugunī. Nekad nezuđis krievu tautas varoņdarbu slava. Tās nesalīdzināmā drošsirdība un izturība socialistiskās Tēvijas aizstāvēšanā, vēsturē nepieredzētā varonība frontēs un paš aizlīdzīgais darbs aizmugurē nodrošināja tai vispārēju cieņu kā izcilaj tautai.

Krievu tautas grandiozie sasniegumi ekonomikas un kultūras attīstībā izraisa lepnumu visu padomju tautu sirdīs. Maskavas un Leņingradas, Uralu un Pievolgas, Sibīrijas un Tālo Austrumu industriālā varenība, kas arīvien vairāk pieaug, Krievijas Federācijas augošā, arīvien spēcīgākā socialistiskā lauksaimniecība, kas aug un nostiprinās, šajās ievērojamajās dienās spilgti liecina, cik varena ir mūsu socialistiskā Dzimtene, kas iet uz komunismu.

Krievu tauta, ukraiņu tauta, visas Padomju Savienības tautas, kas cieši sakļāvušās ap Komunistisko partiju un Padomju valdību, ar saviem izcilajiem sasniegumiem iedvesmo visas pasaules darbaudis viņu cīņā par atbrīvošanos no kapitalistiskās vardzības, iedves pārlicību par miera, demokrātijas un socialisma nometnes spēku uzvaru.

Krievu un ukraiņu tautas un visu PSRS tautu nesatricināmā draudzība, ko nostiprinājušas cīņā pret kopīgiem ienaidniekiem izlietās asinis, cementējuši radošais darbs un savstarpējā palīdzība, ir visdzišākais mūsu zemes iekarojums, varens dzīvinošs spēks cīņā par komunismu.

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs, PSRS Ministru Padome un Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centralā Komiteja izsaka pārlicību, ka krievu tauta un visas Krievijas Federācijas tautas arī turpmāk nenogurstoši stiprinās mūsu slavenās Dzimtenes varenību, veltīs visus savus spēkus, enerģiju un iniciatīvu smagās industrijas tālākai attīstībai, lauksaimniecības, tautas patēriņa priekšmetu ražošanas varenai kāpināšanai, darbaauzu labklājības nemitīgai celšanai.

Lai dzīvo Krievijas Padomju Federatīvā Socialistiskā Republika!

Mūžos lai dzīvo krievu, ukraiņu un visu mūsu zemes tautu nesatricināmā draudzība.

Lai dzīvo un plaukst mūsu slavenā Tēvija — Padomju Socialistisko Republiku Savienība — nesatricināmais vispasaules miera balsts!

Zem Marks-Engelsa-Leņina-Staļina karoga, Komunistiskās partijas vadībā uz priekšu, uz komunisma uzvaru!

PSRS Augstākās Padomes Prezidijs

PSRS Ministru Padome

Padomju Savienības Komunistiskās partijas Centralā Komiteja

PSRS Augstākās Padomes Prezidija DEKRETS

Par Krievijas Padomju Federatīvās Socialistiskās Republikas apbalvošanu ar Leņina ordeni

Atzīmējot 300. gadadienu kopš Ukrainas atkalapvienošanās ar Krieviju un ievērojot krievu tautas un visu Krievijas Federācijas tautu izcilos panākumus

valsts, saimnieciskajā un kultūras celtniecībā, apbalvot Krievijas Padomju Federatīvo Socialistisko Republiku ar Leņina ordeni.

PSRS Augstākās Padomes Prezidija Priekšsēdētājs K. VOROŠILOVS
PSRS Augstākās Padomes Prezidija Sekretars N. PEGOVS

Maskavā, Kremli,
1954. g. 29. maijā

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS TREŠO KONGRESU SAGAIÐOT

Latvijas Padomju rakstnieku savienības III kongress

Kongresa atklāšana

1954. gada 2. jūnijā plkst. 12 Latvijas Valsts universitātes aulā. Dienas kārtībā:

- 1) PSRS Padomju rakstnieku savienības pirmā sekretara A. Surkova referāts.
- 2) Latvijas Padomju rakstnieku savienības valdes sekretara V. Luksa pārskata ziņojums.
- Plkst. 20 PSRS brālīgo literatūru vakars ar kongresa viesu-rakstnieku piedalīšanos.

Kongresa darba turpinājums

3. un 4. jūnijā Rakstnieku savienības telpās Kr. Barona ielā 12. Dienas kārtībā: 1) A. Sakses, J. Vanaga, V. Kalpiņa, V. Melņa, E. Sokola, A. Grīguļa, V. Bērnes un J. Niedres koreferāti.
- 2) Revīzijas komisijas ziņojums
- 3) Debates
- 4) RS valdes un revīzijas komisijas vēlēšanas
- 5) Deleģātu vēlēšanas II Vissavienības padomju rakstnieku kongresam.

Ieeja ar ielūgumiem.

PAR LAUKU DZĪVES DZĪĻĀKU PAZĪŠANU UN ATTĒĻOŠANU

Latviešu padomju rakstnieki vēl maz raksta par kolchozu attīstības tēmām, par padomju lauku dzīvi laukos. Un, ja raksta, tad pa lielāku daļu tie ir mazo formu sacerējumi, kas dažkārt parādās periodikā vai atsevišķos izdevumos. Tajos ietverta kāda epizode no kolchozu dzīves un nereti jūtams, ka autors to izvēlējis pašmērķīgi, jo, nepazīdams mūsu lauku dzīvi, vai arī iepazīs to pavisām, garām ejot, viņš nav varējis uztvert raksturīgāko, būtiskāko un vajadzīgāko. Tāpēc mūsu lasītāji un skatītāji bieži vien literārajā darbā attēloto varoņu cīņu uztver vienkārši kā laušanas atvērtās durvis. Lauku cilvēku psiholoģijas un visas dzīves procesu vienkāršošanas cēlonis mūsu literatūrā, šķiet, meklējams rakstnieku pasivitātē, viņu drosmes vai gribas trūkumā pa istam, nopietni un ar ledzīlīnāšanos sekot padomju lauku izaugsmei un veicināt to.

Liels ieguldījums ir Viļa Lāča romāns «Uz jauno krastu». Arī Anna Sakse devusi lielskai darbu par lauku dzīvi — romānu «Pret kalnu», kuram bija un ir liela audzinājošā nozīme, taču tajā risinātie notikumi ir jau pagātnē. Daudz ir rakstīts par zvejnieku kolchozu dzīvi, jo te autorus saista tumszīlie jūras apvārsņi, vārdus sakot — viss zvejnieku dzīves kloritis. Arī cilvēku izaugsme te gājusi citus ceļus, jo kopā braucot zvejā, visā viņu sadzīvē jau arī agrāk bija daudz vairāk kopēja, nekā tālā nomalē dzīvojušām tipiskam lauku individualistam, kas ar nāgmi bija iekēries savā kaktiņā, stūrīti zemes, kur sociālā nevienlīdzība bija par iemeslu kīdām un naidam kaimiņu starpā. Protams, ka pēdējām kolchoza dzīves apstākļos ir daudz grūtāks un sarežģītāks izaugsme ceļš. Nereti jāsastopas ar laudim, kuri vēl arvien smok individualista psiholoģijas žņaugos. Šo cilvēku pārliecināšana un audzināšana nebūt nav tik vienkārša un viegla lieta, kā dažkārt lasām literatūrā. Te notiek milzīga cīņa pret kūtrību un tumsību.

Šajā cīņā, šajā atbildīgajā ikdienas audzināšanas un pakāpeniskas pārliecināšanas darbā ir daudz bagātīga, spilgtā materiāla visdažādākajiem literatūras žanriem un formām. Ar literatūras tēlu iedarbīgumu un spēku rakstnieki palīdz izraut pēdējās individualisma saknes no cilvēku apziņas, tādējādi dodot iespēju visā pilnībā un netraucēti augt un zelt mūsu jaunajai dzīvei.

Gribas minēt dažus piemērus, ar kuriem esmu saskāries personīgi pieredzē un kuri, kā man šķiet, vēl arvien nav raduši atspoguļojumu un atbilstību mūsu literatūrā.

Gandrīz visos kolchozos ir augu seku projekti, ielānāti centri, bet šo pasākumu realizēšanā jūtams gausums. Jāsaka atklāti, ka vēl jo daudz neapzinās šo pasākumu lietderīgumu, sirds dziļumos sūrojas par veco robežu aparātiem, kavējas vecās dzīves apvārsņos. Pārliecināt, iedvest viņiem ticību dažkārt var tikai ar pilnīgi taustāmiem pierādījumiem. Tā, piemēram, mūsu kolchozā, veidojot lielos laukus II brigādē, nācās apart norīpu Mūrnieku mājas tuvumā. Sīvēja iznāca no mājas un raudādama teica, ka šai norīpā, kura stāvējusi 15 gadus, nekā neaugot. Bet, kad rudenī bija saauguši brīnīgi kvieši, tad viņa, kā neticēdama savām acīm, aptaustīja lielas vārpas rokām.

Pirms diviem gadiem, kad strādāju

vēl kā agronoms, kādā sapulcē stāstīju par lopkopības izslaukumiem un par to, ka kolchozā vajadzētu izslaukt 3000 kg piena no katras govys, — tad laudis smējās, bet gada beigās, kad bija izslaukti 3114 kg, tika runāts par to, ka izslaukumus varētu vēl palielināt.

Apvienot lopus lielās kopkūtiš viens otrs vēl nevēlās, bet grib, lai lopī stāvētu viņa mājas kūtīs, kur tuvumā atrodas viņa personīgās govys. Tā I brigādē Priekškalns un Kīrvelis ar brigādiera kļusu piekrišanu savus zirgus brauca uz māju un turēja pie sevis. Valdei neviens to ilgāku laiku nezīpoja, sak, ko tur ar kaimiņu «naidu» celt. Mazās fermās piena izslaukumi ir par 20% zemāki nekā lielās, apvienotās fermās, bet par to, lai ātrāk uzceltu lielās fermas, mēs vēl maz cīnāmies.

Nāk atmiņā 1951. gada kopsapulce, kad pēc kolchoza apvienošanas valde prasīja būvniecībai 10 000 rubļu kredīta, kolchoznieki brēca, ka parādus nevar taisīt, un tad visi strīdējās, ka vajagot tikai 5000 rubļu. Taču tagad, kad kolchoza izbūvē valag 200 000 rubļu, visi balso un saka: «Kas vajadzīgs, tas vajadzīgs». Lūzums noticis pēc tam, kad esam uzceļuši 2 višņu fermas, un tagad tās dod 500 olas dienā.

Smaga cīņa noris par agrotehnikas ieviešanu. Pirms diviem gadiem, kad aktīva sapulcē runājām par zemiņu ecēšanu pavasarī, valdes locekļi Aunīņš un citi sarunājis savā starpā: «Jau tā švaki, izķēpās pavisam». Vasaras kviešus ecēt norīkojām Jāni Medni, kas ir labākās cēkopes Almas Mednes vīrs un pats arī ir teicams strādnieks. Viņš pusi tiruma noecēja un aizbēga no lauka darbu nepabeidzis. Rudenī daudzi kolchoznieki paši savām acīm pārliecinājās par šī darba derīgumu, un tagad kolchozā kviešu kultūras ecē divas reizes, tās ir tīras no nezālēm un mēs iegūstam arvien augstākas ražas.

Tāds pats stāvoklis bija ar kartupeļu jarovizāciju, sēklas sildīšanu, sēklas trīšanu un sēklas noņemšanu tikai no vienas trijera dūkas, lai tā būtu vienāda.

Ne mazums grūtību ir ar nestrādātajiem jeb tā saucamiem kolchoza slaustiem. Tādi ir katrā kolchozā. Tieši sējas, ražas novākšanas laikā viņi ir «slimi» un «švaki». Bet, kad jābrauc uz tirgiem, vai arī jādara kaut kāds personīgs darbs, tie ir veseli kā rutki. Visi jaunie nestrādātāji ballē ir pirmie, bet, kad uz darbu jāiet, izdomā «aklo zarnu», «muguras» sāpes un citus brīnumus. Ja no 400 cilvēkiem 30—40 nestrādā kā pienākas, tad tas ir kā inde veselā organismā.

Se minēju tikai dažus momentus, bet mūsu ikdienas darbā un dzīvē lielas grūtības jāpārvar ik uz soļa. Literatūras mums palīdz ātrāk salauzt vecās darba un sadzīves noskaņas. Mēs gaidām no latviešu padomju rakstniekiem vairāk darbu par lauku dzīvi. Mēs gaidām vairāk tādu darbu, kuros kūsātu dzīve, kas ar dzīvīem piemēriem šautītu atpazīcības netikumsus un cildinātu pozitīvo, lai mēs sekmīgāk izpildītu Partijas CK Plenuma lēmumus, dotu tautai vairāk maizes, gaļas, vilnas, piena un citu lauksaimniecības produktu.

E. Kauliņš,

Gulbenes rajona kolchoza «Centība» priekšsēdētājs

Nozīmīgi fakti

Kopš 1947. gada, kad notika Latvijas Padomju rakstnieku savienības otrais kongress, republikā strauji pieaugusi daļliteratūras izdošana. No 1947. gada līdz šim laikam Latvijas padomju rakstnieku darbi republikā izdoti vairāk nekā 4 miljoni eksemplāru lielā tirāžā, no tiem vairāk nekā miljons eksemplāru krievu valodā.

Viļa Lāča darbi šajā laikā izdoti 850 tūkstošu, Andreja Upiša — 825 tūkstoši un Annas Sakses — 306 tūkstoši eksemplāros.

Republikas rakstnieki diezgan bieži tiek ar darba laudim un skolēniem gan literāros vakaros, gan lasītāju konferencēs. Lai kā posmā no 1948. gada līdz 1953. gada beigām šādas tikšanās notika 2931 reizi. Pagājušajā gadā vien rakstnieku tikšanās ar lasītājiem dažādos sarīkojumos notika 466 reizes 269 vietās.

Ar katru gadu Padomju Latvijā pieaug bibliotēku skaits. Ja 1947. gadā valsts bibliotēku skaits republikā bija 587, tad šogad to skaits sasniedzis 902, neskaitot vēl ap 1370 arodorganizāciju, ražošanas arteļu un kolchozu bibliotēkas.

Jāatzīmē, ka buržuāziskajā Latvijā plašām tautas masām bija pieejamas tikai 737 bibliotēkas, no kurām tikai 174 uzturēja pašvaldības organi.

Valsts bibliotēku grāmatu fonds republikā laikā no 1947. gada līdz 1954. gadam pieaudzis no 4,1 milj. uz 6,4 miljoniem grāmatu.

Laikā no Latvijas Padomju rakstnieku savienības otrā kongresa, lasītāju skaits bibliotēkās gandrīz divkārtšojies. Ja 1947. gadā pastāvīgo lasītāju valsts bibliotēkās bija 240 tūkstoši cilvēku, tad šogad to skaits pieaudzis līdz 425 tūkstošiem.

Padomju literatūras popularizēšanai 1953. gadā republikas bibliotēkās bija organizētas 8586 grāmatu izstādes un 2968 lasītāju konferences un literārie vakari.

Pēdējos septiņos gados grāmatnieciskais skaits republikā divkārtšojies. Pašreiz katrā pilsētā un rajona centrā darbojas specializēti grāmatu veikali, neskaitot patērētāju kooperācijas veikalus, kuros arī pārdod grāmatas. Bez tam, bieži apdzīvotās vietās un strādnieku ciematos nodibinātas vēl 47 grāmatnīcas. Tā republikā pašreiz darbojas 140 grāmatnīcas un 35 stacionāri grāmatu kioski.

Grāmatu izplatīšanā liela nozīme ir grāmatu kolportieriem. Ja 1947. gadā grāmatu tirzniecības tīklā grāmatu kolportieri nebija, tad pašreiz to skaits sasniedzis 200.

Pirms septiņiem gadiem nevienā skolā nebija grāmatu kiosku. Pašreiz to skaits sasniedzis 323. Skolu grāmatu kioski apkalpo ne tikai skolu audzēkņus, bet arī apkārtnējo iedzīvotājus.

Pēdējo divu gadu laikā kolchozu grāmatu kiosku skaits pieaudzis no 85 līdz 298.

Latviešu daļliteratūra igauņu valodā

Igaunijas Valsts izdevniecība laidusi klajā Zana Grīvas «Stāstus par Spāniju» A. Kerges tulkojumā. Krājumā ievietoti šādi stāsti: «Kalējs Devīnvīrspēks», «Estremaduras avju gans», «Maksiljo», «Zēns ar stiklu» un «Mazais viņa pārdevējs». Grāmata izdota 10 000 eksemplāru tirāžā.

Pēdējos gados igauņu valodā latviešu rakstnieku darbi izdoti 15 reizes vairāk nekā 110 000 eksemplāros. So darbu vidū: A. Upiša «Zaļā zeme» (1949.), «Vilniša brauciens uz Austrumiem» (1949.); V. Lāča «Vētra» (1951.), «Zvejnieka dēls» (1952.), «Uz jauno krastu» (1953.); A. Sakses «Trīs šķūniši» (1951.), «Pret kalnu» (1952.); E. Zālītes «Sokolades prince» (1947.). «Vārds sievietēm» (1953.) un citi.

O. Kivi

Visā diženumā parādīt padomju cilvēku!

Padomju laudis mīl un cieni mūsu literatūru, ar lielu interesi lasa jauniznākušās grāmatas. Un ne tikai lasa, bet pārdomā, apspriež, iztirzā izlasīto. Citādi tas arī nevar būt. Tā taču ir mūsu — padomju cilvēku — dzīve, kas atspoguļojas vai, precīzāk sakot, kurai vajadzētu atspoguļoties šīs grāmatās. Tie taču ir mūsu — padomju cilvēku — centieni, tieksmes, mērķi, par kuru realizēšanu cinās šīs grāmatas.

Šādās pārrunās, iztirzājumos, arī daudzās rakstos mūsu presē, bieži vien (un pēdējā laikā arvien skaidrāk un spēcīgāk) izskan pārmetumi, ka mūsu literatūra nav spējusi pilnā augumā, visā morālajā diženumā un skaistumā parādīt padomju cilvēka tēlu. Šis pārmetums ir pilnā mērā pamatots. Te, protams, nav runas par to, ka padomju literatūrā nebūtu pienākuma atklāt un asi šautīt negatīvās parādības mūsu dzīvē. Mūzum lielu palīdzību literatūrai sniegusi Komunistiskā partija, izvirzīdama prasību pēc padomju «Gogolem un Scedrinem», atmāskodama un nosodīdama «bezkonflikta teoriju». Pati literārā prakse pierāda, ka vienīgi atteikdamās no dzīves īstenības izskaidināta, sasaldināta attēlojuma, rādīdama padomju cilvēku cīņā pret grūtībām, pret pagātnes paliekām, asos konfliktos, padomju literatūra spēj pilnā augumā parādīt pozitīvo padomju dzīves varoni.

Par to, ka pats galvenais padomju literatūras uzdevums ir pilnvērtīgi parādīt mūsdienu pozitīvo cilvēka cildeno tēlu, šķiet, nekādu nopietnu domstarpību nevar būt. Ja paraugamies mūsu dzīves īstenībā — vienalga vai pilsētās vai uz laukiem, tad redzam, ka pozitīvie laudis, apzinīgie, varonīgie darba darītāji ir nospiedošā pārsvarā ikvienā kolektīvā. Nav ne mazāko šaubu, ka pozitīvais varonis ir tas, kurš pārstāv padomju tautu, ir tipiska parādība padomju dzīves īstenībā. Bet pozitīvā varoņa ienākšana literatūrā nekādā ziņā neaprobežojas ar to, ka rakstnieks rada tā saucamo pozitīvo literāro tēlu. Diemžēl ir lasīti ne mazums grāmatu, kur galvenais varonis gan ir šis pozitīvais tēls, bet lasītāja atmiņā tas nepaliek, jo viņam nav savas sejas, savu, tikai viņam vienam piemītošu cilvēcisku īpašību. Tā ir literāra shēma, nevis literārs varonis. Bet tādu shēmu mūsu literatūrā vēl ir daudz.

Dažkārt gluži neviļus notveram sevi pie šāda jautājuma: kāpēc mūs tā savilno Leva Tolstoja, Gorkļa, Flobera un daudzu citu klasiku grāmatas. Kāpēc neviens skatītājs nepaliek nesavilītois un nesatraukts Sekspira vai Ostrovska lugas izrādē?

Atbilde uz šo jautājumu ir tikai viena.

Lielie klasiķi prata radīt tādas varoņu tēlas, kas aizrauj, savilno lasītāju, liek lasītājam dzīvot līdz varoņu likteņiem, viņu priekiem un bēdām. Galvenie šo varoņu literāros plevīcības cēloņi, šķiet, ir divi. Vispirms, tie allaž bija dzīvi cilvēki, ar skaidri saskatāmām individualām īpašībām. Lapusi pēc lappuses izsekojot viņu dzīves gaitām, mēs viņus gluži skaidri redzam, varam ar tiem sarunāties, apmainīt domas. Mūsdienu grāmatās cilvēku tēli bieži vien nav pietiekami konkrēti, tāpēc arī tiešā saskarē ar lasītāju tie nonākt nespēj. Taču vēl svarīgāks ir otrs cēlonis. Klasiskajos darbos, kas uz laiku laikiem paliks cilvēces kultūras bagātību krājumos, varoņi allaž cīnījās par ļoti lieliem, nozīmīgiem mērķiem, viņiem bija jāiziet caur ārkārtīgi asiem un dziļiem konfliktiem un pārdzīvojumiem. Arī tā mūsu rakstnieku grāmatās dažkārt pietrūkst.

No latviešu padomju rakstnieku darbiem visvairāk mīlu Viļa Lāča grāmatas. Patš vērtīgākais, kas saista šajās grāmatās, man šķiet, ir tas, ka te vienmēr sastopamies ar ļoti spēcīgu pozitīvo varoni, kas turklāt uzzīmēts tik konkrēti, tik reāli, ka ikvienam lasītājam rodas par viņu pilnīgi skaidrs un tāpēc ilgi neaizmirstams priekšstats. Turklāt autors liek saviem varoņiem izstāstīt sarežģītus, lielus, dažkārt, liekas, pat nepārvarami lielus grūtībām bagātīgi šķēršļotus dzīves ceļus, stāties cīņā ar spēcīgiem pretniekiem, izcīnīt patiešām lielas uzvaras. Šīs īpašības raksturīgas visai Viļa Lāča daļliteratūrā — romāniem, stāstiem, lugām, bet visspilētāk tās izpaužas «Zvejnieka dēlā» un leģendārijās latviešu tautas vēsturisko cīņu eposē.

jās — «Vētrā» un «Uz jauno krastu». Tāpēc arī šīs grāmatas lasa visas padomju zemes malās un tālu aiz tās robežām.

No padomju literatūras pilnīgi pamatoti prasa, lai tā saskata un prot parādīt jauno, progresīvo, augsto mūsu dzīvi. Gribētos, lai arī runājot par mūsu rakstnieku darbu, mēs vairāk domātu par to, ko jaunu, progresīvu augsto viņi ienesuši mūsu literatūrā. Nerunāsim par visu padomju literatūru, kuras milzīgie sasniegumi ir acīm redzami un neapšaubāmi. Padomju literatūra māca, iedvesmo un virza uz priekšu visu progresīvo cilvēci. Šodien, Latvijas Padomju rakstnieku savienības trešo kongresu sagaidot, atcerēsimies latviešu padomju literatūras sasniegumus. Ar pilnām tiesībām varam teikt, ka tie ir ļoti lieli. Te jau minēju Viļa Lāča grāmatas, kas man personīgi ir sevišķi tuvas un dārgas. Bet tikpat droši varam apgalvot, ka izcilis leguvums visai padomju literatūrai un visas progresīvās cilvēces literatūrai ir Andreja Upiša lieliskie romāni «Zaļā zeme» un «Plaša mākonis». Latviešu tauta vienmēr varēs lepoties ar Jāņa Sudrabkalna dzejoļiem, kur domas dziļums tik skaisti saskaņojas ar formas skaidrību un bagātību. Tāpat pilnam peinitu mīlestību un cieņu ne tikai mūsu republikā, bet visās padomju zemes malās izpelnījies Annas Sakses darbi. Liels un paliekams ir ieguldījums, ko mūsu literatūrā devuši arī daudzi citi mūsu rakstnieki. Pietiek minēt kaut vai Valda Luksa, Jūlija Vanaga, Mirdzas Kempes, Andreja Baloža dzejoļus, Arvida Grīguļa stāstus, lugas un dzejoļus, Jāņa Granta, Fricā Rokpelņa, Zana Grīvas, Vizbuļa Bērnes, Jāņa Grota un citu rakstnieku darbus, lai kļūtu skaidrs, ka latviešu padomju literatūra devusi savai tautai patiešām lielas vērtības. Nevar noliegt arī to, ka republikas rakstnieku saimē drošu soli ienāk arvien jauni rakstnieki, kuri spēj pateikt un pasaka savu vārdu.

Bez mazākās šaubīšanās varam apgalvot, ka latviešu literatūrā nekāds nav sasniegusi tik augstu attīstības pakāpi, kādā tā ir pašlaik. To gribas atgādināt īpaši pašlaik, rakstnieku kongresam sanākot, jo, sekojot labai padomju lauku tradīcijai nesamerināties ar sasniegto, meklēt iespējas tālākai augšanai, mēs tādos gadījumos mēdzam ļoti sīki kritizēt, uzrādīt kļūdas un trūkumus.

Un tomēr neraugoties uz to, ka grāmatu lasītāju lielā saime nevar neizjust gandarījumu par latviešu padomju literatūras sasniegumiem, nevar nepriecāties par daudzajām vērtīgajām grāmatām, ko devuši mūsu rakstnieki — paliek vēlēšanās saasināt rakstnieku uzmanību uz nepieciešamību visā skaistumā un diženumā parādīt literatūrā jauno padomju cilvēku — komunisma celtneiku.

Mēs dzīvojam lieliem, vēsturiskiem notikumiem bagātā laikmetā. Ikviens diena nes kaut ko jaunu. Lielais radošais darbs, ko padomju laudis veic mūsu socialistiskās Dzimtenes pilsētās un laukos, ne tikai dara varēnāku un bagātāku mūsu valsti, bet pārveido, dara lielākus un skaistākus pašus cilvēkus. Padomju cilvēka morālajā seļā rodas arvien jauni vaibsti, viņa raksturā dzimst arvien jaunas īpašības. To visu padomju cilvēks grib redzēt atspoguļotu savā literatūrā.

Katram saprotams, ka parādīt jauno ir grūts uzdevums, jo šis jaunais vispirms ne tikvien jāskatās, bet arī jādzīvi jāizprot, ar ko tas atšķiras no vecā, kādas ir jaunā nākotnes perspektīvas. Tad padomju cilvēka jaunās, skaistās īpašības būs iespējams iemiesot konkrētos, spilgtos mākslas tēlos, turklāt tādos tēlos, kādus pasaules literatūra vēl nekad nav pazinusi.

Nekad un nekur cilvēki nav dzīvojuši tik bagātā un diženumā dzīvi, kādu dzīvojam mēs, padomju laudis. No šā fakta izriet loģisks secinājums, ka mūsu padomju literatūrai savā bagātībā un diženumā jāpārspēj viss, kas pasaulē literatūrā ir radīts līdz šim. Pietiek savu raženo roku šai lielā mērķa sasniegšanā gribas novēlēt latviešu padomju rakstniekiem, kas pēc dažām dienām pulcēsies savā trešajā kongresā.

Aleksandrs Grass,

VEF atslēdznieks,

PSRS Augstākās Padomes

deputāts

Daži literatūras un kritikas jautājumi

ZANIS GRIVA

Ja mēs pārlaipojam pēdējo gadu recenzijas par grāmatām un teātru izrādēm, tad gandrīz ik uz soļa saduramies ar tamlīdzīgiem slēdzieniem: «rakstnieks nav iedziļinājies dzīves īstenībā», «nepazīst dzīvi», «vāji orientējas dzīves sarežģītajos procesos», «nesaskan ar dzīves īstenību» utt., utt. Lasi un priekš: no kurienes mūsu kritiķi tik labi pazīst dzīves īstenību? Kur ir tas noslēpumainais avots, kur kritiķi smel savas plašās un neapstrīdamās dzīves īstenības zināšanas? Varbūt tas pieņemams arī rakstniekiem? It sevišķi šie jautājumi uzmacas tad, kad jauni cilvēki, kas tikko atstājuši skolas soli un pēriņi savu pirmo soli dzīvē, šos vārdus ņem mutē, iztirzājot plašas, pieredzes bagātu rakstnieku grāmatas. Šādas recenzijas parasti čum un mudz visvairāk «gudrām» pamācībām, kas, gandrīz kā likums, sekā literārā darba satura sakroplojumā atstāstījumam. Šajā ziņā pie mums nemaz nav jābēgs stāvoklis par to, kāds tas bija grieķu mēroga gadu sākumā Krīvijā, kad Maksims Gorkijs rakstīja: «Kritika pārāk daudz vietas pieļauj pusanālfabeļiem recenzentiem, kuri autoros rada tikai apjukumu un pārestības sajūtu, bet nav spējīgi kaut ko iemācīt».

Tomēr būtu neēdīgi visu mūsu kritikas devumu sabāzt vienā māsā. Šāds mēģinājums pat visnāknākajam latviešu padomju literatūras īpašniekam nedotos. Mums ir ar ko lepoties un par ko priecāties arī literatūras kritikas jomā. Mums ir liela laime, ka visus pēckara gadus literatūras teorijā un kritikā ir strādājis erudīcijas bagātais un smalkais literatūras pazinējs un rakstnieks Andrejs Upits. Andreja Upiņa kritiskie un literatūrateorētiskie raksti, kas sakopoti grāmatā «Ceļš uz socialistisko realismu», ir un paliks kā lielākais dārgums un studiju avots it sevišķi mums, jaunās paaudzes rakstniekiem un kritiķiem.

Ar lielu nopietnību, dedzību un sirsnīgu cenšanos — panākt jo straujāku latviešu padomju literatūras augšupeju, visus pēckara gadus literatūras kritikā nostīgi darbojušies K. Sakne, K. Krautis un V. Melnis. Viņu darbs nav bijis bez trūkumiem, bez svārstībām un kļūmēm, tomēr tas spēcīgi un pozitīvi ietekmējis mūsu literatūras attīstību.

Pāretam, it sevišķi pēdējā laikā, pie literatūras kritikas savu vingro roku pielicis arī A. Grigulis. Te varētu minēt vēl arī dažus jaunākās paaudzes rakstniekus, kuri diezgan veiksmīgi apgūst grūto kritiķa profesiju, bet ar to arī šis saraksts izsmeltis. Vairums recenziju un kritiku, kas parādās mūsu presē, tomēr atrodas zem katras kritikas. Uz to rakstītājiem pilnā mērā var attiecināt Maksima Gorkija pazīstamos vārdus: «Recenzents, tas ir jauns cilvēks, kas nezina kādēļ pārliecināts, ka vēsture viņu atcīnījusi mīcīt citus tādus pašus jauniešus kā viņš, tikai apdāvinātākus. Pats viņš vispār vāji mācās un nevar savaldīt savu mēli».

«Rakstnieks nepazīst dzīvi»... Ir gadījumi, kad šāda piezīme kritikā un recenzijā ir pareiza un vajadzīga. Mēs tiešām par maz vēl studējam dzīves dažādās parādības, par maz studējam cilvēkus, par kuriem rakstām. Tomēr šo fakti nevar un nedrīkst vispārināt. Mums ir ne mazums rakstnieku, kuri ļoti labi pazīst dzīvi un ļoti nopietni studē vienā vai otrā darbā nepieciešamo dzīves materiālu un cilvēkus. Tas, protams, nenozīmē, ka arī šādi rakstnieki nevar ciest literāru neveiksmi. Dzīves pazīšana un bagātīgi sakrātais literārais materiāls taču pats par sevi nav māksla. Māksla sākas tad, kad to ietērpj viena vai otra žanra literārajā formā: romanā, stāstā, tēlojumā, lugā, dzejā vai poēmā. Maksims Gorkijs savos rakstos par literatūru uzsver, ka darbā izšķirēja loma ne vienmēr materiālam, bet vienmēr — meistaram. No bērna pagales var darīnāt cirvja kātu un var mākslinieciski veidot skaistu cilvēka figūru. Bet arī cirvja kātu ne katrs var darīnāt pietiekami labi: jāpazīst materiāla īpašības.

Vairums mūsu kritiķu un recenzentu, vērtējot kādu jaunu literāru parādību, savu uzmanību pievērš tikai tam, ko M. Gorkijs sauc par materiāla īpašību pazīšanu, tas ir tēlojamā materiāla jeb, kā kritiķi to saka, dzīves pazīšana. Bez šaubām, tas ļoti svarīgs jautājums. Grūti pat iedomāties, ka rakstnieks, kas vāji pazīst to materiālu, ar kuru viņš strādā, varētu kaut ko labu uzrakstīt. Bet iepazīties ar dzīvi, ar dzīves materiālu var kūrš katrs nor-

mali attīstījis cilvēks. Taču tas nebūt nenozīmē, ka viņš varēs arī uzrakstīt romanu vai poemu. Lai to izdarītu, vajag talantu, vajag apgūt literārā darba meistarību, jo tālasi tai vienmēr ir izšķirēja loma. Lai arī cik labi tu pazītu dzīvi un tēlojamo materiālu, bez meistarības neiznāks ne dzejolis, ne poema, ne stāsts, ne romāns. Meistarības jautājumā arī meklējama galvenā atbilde uz mūsu literatūras galvenajām kļūmēm un neveiksmēm.

Tomēr kritiķu un recenzentu vairums, kā jau sacījām, meistarības jautājumam pievēršas reti vai arī nemaz, meistarības jautājumus reizē ar to kvalificējami kā būtiski nenozīmīgus jautājumus mākslas darbā. Tas nozīmē tāpēc, ka ar literatūras kritiku nodarbojas ļoti daudz cilvēku, kuri vai nu neinteresējas par literārā darba meistarības jautājumiem, vai arī nav spējusi tos apgūt. Kas šādam «kritiķim» valrs paliek pāri? Vienīgi šablonska spriedelēšana par dzīves nepazīšanu, par to, vai dzīvē notiek tā, kā to rakstnieks attēlojis, vai nenotiek. Šie spriedelējumi bieži vien cūģo «kritiķi» galīgi aizved purvā: viņš sāk prasīt no rakstnieka, lai tas fotografē dzīvi, lai tas nostājas uz naturalisma ceļa, lai tas atkāpjās no tipizācijas un hiperbolas. Viss, kas nav uzrakstīts tā, kā to «kritiķis» pats kādreiz redzējis, tiek iznīcināts ar vienu īsu teikumu: «Dzīvē tas tā nenotiek».

Šādi «kritiķi» mūsu literatūrai nodarījuši ne vienu vien jaunumu, it sevišķi jauniešiem literātiem, kas paši vēl neizprot istās mākslas likumus un viņiem pasniegtās viltotās monetas pieņem par tīru zeltu. Daudzos gadījumos šīn apstākli meklējams iemesls tam, ka mūsu stāsti un tajos attēlotie cilvēki ir pelēcīgi un neinteresanti, ka, mūsu dzeju lasot, dažkārt ausis plīst no traktoru rūkopas, bet tam nedzird padomju cilvēka balsi un nejut viņa sirdspukstus, ka mūsu dramaturģija lievisās tā sauktās ražošanas konfliktos, kas tik ļoti atmiņā, un cina «starp labo un ļauno». Protams, nepareizi par to būtu vainot tikai kritiku vien. Saubīgās

receptes nevajag pieņemt, tās vajag noraidīt. Ar to es gribu tikai vēlreiz pasvītrot, ka arī katram rakstniekam pašam jābūt savai galvai uz pleciem un galšam skatīenam literatūras jautājumos.

Literatūras kritikā mēs esam tikusi galā ar tā saukto bezkonfliktu teoriju, bet vai tas nozīmē, ka mēs esam atkārtuģies no visām maldīgajām teorijām un tās vairs nekvēlējām? Nē, tā nebūt tas nav. Bērnu literatūras kritikā vēl arvien kā jauns rēģis kļūst apkārt «teorija», kas cenšas izskaidrot bērnu literatūras katru pārsplējumu, katru saasinātu raksturu un situāciju. Tā ir tā sauktā «avangardisma» apkārtotāju teorija, kas savos pamatos vērsta pret socialistiskā realisma pamatprincipiem un lievesul dzijas saknes arī mūsu republikā, sēdama uz visām pusēm pelēcīgumu un sīkmanību. Lai dievs pasargā, ja mazais varonis izdara kaut ko tādu, ko nav izdarījis viņa tēvs, māte vai cits kāds rada gabals, vai arī bez viņu, pionieru vadītājas vai komjaunatnes organizācijas ziņas un vadības! To tuht kvalificēs par «avangardismu» un uz visstingrāko nosodīs. Jāautā, vai tas nav tiešs mēģinājums padarīt bērnu literatūru pelēcīgu, neinteresantu, bez spilgtām krāsām un lielas mākslas elpas? Vai tad uz bērnu literatūru neatbilstas tās pašas mākslinieciskās pamatprasības, kas uz pārējo literatūru? Vai tad bērnu literatūrā nav vajadzīgs pārsplējums, hiperbola? Kādēļ tad bērni tik ļoti mīl pasakas? Tādēļ, ka pasakas notiek daudz brīnīgāku lietu: bārenīte uzkāpj pa pupas zariem debesīs, Sarkangalvīti apēd vilks, bet tā tomēr paliek dzīva. Un kādus brīnumdarbus tautas pasakas tikai neizdara trešais dēls! Vai par to nav jādama arī rakstniekiem rakstot mazajiem lasītājiem stāstus un poeas? Bērniem jāraksta daudz krāsaināks un spilgtāks, nekā to mēs darām. Ar labi izvēlētu hiperbolu mākslas darbu tikai padarīs iedarbīgāku un mazajam lasītājam kāpinās interesi. Arī bērnu rakstnieki nedrīkst aizmirst lielā Gorkija norādījumu, ka istai mākslai ir tiesības pārsplēlēt, ka Herakli, Prometeji, Don Kichoti, Fausti — nav «fantazijas augļi», bet pilnīgi likumīgi un nepieciešami reālo fakti poetiski pārsplēlējumi.

Tā saka lielais rakstnieks, padomju literatūras un kritikas pamatlicējs. Viņu taču «avangardismā» nevarēs apvainot. Man šķiet, ka ir pēdējais laiks, lai bērnu literatūras vulgarizētājiem mūsu prese neatļautu savas slejas. Kritiķu kadri jāaudzina vēl rūpīgāk nekā pārējie literatūras kadri. Jo kritika caur mūsu literatūras skolotāja un ceļvadone. Par to, kādu jaunumu var nodarīt skolotājs, ja tas nav sava uzdevuma augstums, būtu lieki te runāt.

Pirms pāris gadiem «Literaturnaja Gazeta» slēdās rakstnieks Vilis Lācis pacēla svarīgu jautājumu par pozitīvo varoni. Man šķiet, ka par šo jautājumu ir vērts parunāt arī mūsu kongresa priekšvakarā. Patiešām, daļai kritiķu ir pilnīgi aplams uzskats par to, kādam tad isti jābūt pozitīvajam varonim. Ir kritiķi, kuri pavīsam nopietni prasa, lai pozitīvajam varonim par katru cenu tiek pierakstītas dažādas negatīvas īpašības. Jo varonim būs vairāk tā saukto «cilvēcisko vajību», jo tas būs reljefāk iezīmēts, patiesāks. Pēdējā laikā šī prasība kļūst arvien skaidrāka. Man liekas, ka tā nav pareiza prasība, ka tas dažreiz izvērsas par mūsu dzīves spīlgo pozitīvo parādību nonivelēšanu uz leju. Literārā tēlā, varonim mēs taču liepiem sojam tikai mūsu prototipu būtiskās īpašības, zināmā mērā tās koncentrējot, pārsplēlējot. Kādēļ šo papēmīenu atbaidno negatīvo varoņu veidošana, bet nopen pozitīvo varoņu veidošana? Protams, pozitīvais varonis var būt arī ar savām cilvēciskajām vajībām un trūkumiem, bet viņš var būt arī bez tām. Kādēļ to ieguldīt literārās shēmas Prokrusta gultā? Literatūrai jābūt tikpat bagātai un daudzpusīgai kā pašai dzīvei, un nevajag tai uzspiest iepriekš sagatavotus šablonus. Vai tad mūsu dzīve, padomju tautas varonīgā vēsture, Lielā Oktobra revolūcija un Tēvijas karš nedod pietiekami spilgtus paraugus pozitīvā varoņa veidošanai arī bez šīm izdaudzītajām «cilvēciskajām vajībām»? Es domāju, ka dod. Vajag tikai tālāk atrasties no literārajām shēmām un spilgtāk ieskatīties dzīvē, tad mēs ieraudzīsim ir gaišuma daudz, ir brīnīgus pašatliedzīgus cilvēkus, kuri bieži vien būs daudz spilgtāki un skaidrāki nekā mūsu grāmatu pozitīvie varoņi.

Zem socialistiskā realisma karoga

Sagaidot Otro Vissavienības rakstnieku kongresu

A. SURKOVŠ

1954. gada rudenī notiks Otrais Vissavienības padomju rakstnieku kongress. Tas, tāpat kā Pirmais kongress, kas sanāca 1934. gadā, neapšaubāmi kļūs par notikumu ar lielu kulturalu un politisku nozīmi.

Kongresa darba kārtībā paredzēts ņemt referātus par padomju literatūras stāvokli un uzdevumiem, par tās starptautiskajiem sakariem, koreferātus par atsevišķu literatūras veidu un žanru attīstības jautājumiem.

Padomju literatūras attīstības jautājumu plašai apspriešanai laika posmā, kad noris gatavošanās kongresam un pašā kongresā jāsniedz Padomju Savienības daudznāciju literatūras izaugsmes patiesīga ainava, jāapbruņo rakstnieki ar skaidru daļrades darbības programmu mūsu zemes tautu veicamo komunisma celtniecības dižo uzdevumu gaismā.

Dvīdesmit gados, kas aizritējuši kopš Pirmā padomju rakstnieku kongresa, mūsu Dzimtenes tautas Komunistiskās partijas vadībā sekmīgi atrīcinājušas atbildīgus uzdevumus socialistiskās sabiedrības celtniecībā, nosargājušas savu valsti Lielā Tēvijas kara kauju ugunīs pret vācu fašistiskajiem iebrukējiem, ar varonīgu darbu novērsušas kara ļoti smagās sekas, spērušas jaunus lielus soļus uz komunismu. Šajos gados, it īpaši Padomju Savienības uzvaras rezultātā otrā pasaules kara, krasi izmainījies starptautiskais stāvoklis, izveidojusies miera un demokrātijas varena nometne, kas apvieno cilvēces trešdaļu, neizmērojami pieaugusi PSRS starptautiskā autoritāte.

Visi šie notikumi noteica mūsu literatūras attīstību laika posmā starp kongresiem. Mūsu padomju literatūra ir stipra cieto saīšu dēļ, kas vieno to ar dzīvi, tai nav un nevar būt citu interešu kā vien tautas intereses, socialistiskās Dzimtenes intereses.

Padomju literatūra glābā un attīsta pašu zemes un ārzemju klasikas labākās tradīcijas. Pie padomju literatūras pirmsākumiem stāv divi tādi giganti kā M. Gorkijs un V. Majakovskis, kuru daļrade savā būtībā dzīli novatoriska, reizē bija pirms viņiem dzīvojošo rakstnieku-klasiku apgarotā darba spožs turpinājums. Padomju literatūras

attīstības dzīvošais avots vienmēr bija un paliek tās aktīvā līdzdalība visas tautas veicamajā komunistiskajā celtniecībā.

Pirmajā rakstnieku kongresā tika formulētas programmas tezes par socialistisko realismu kā padomju literatūras radošo metodi. Socialistiskais realisms prasa no rakstnieka patiesīgu, vēsturiski konkrētu īstenības attēlojumu tās revolucionarajā attīstībā. Šādam īstenības attēlojumam jābūt organiski saistītam ar uzdevumu audzināt darbaļaudis socialismā garā. Divi gadu desmiti kongresu starplaiķā kļuva mūsu literatūrai par socialistiskā realisma metodes tālākas apgūšanas gadiem, balstoties uz ļoti daudzveidīgu dzīves materiālu. Mūsu daļliteratūras labākie darbi patiesīgi attēlo padomju tautas dzīvi.

Laika posmā pēc Pirmā kongresa līdz Lielā Tēvijas kara sākumam pabeigti tādi lieli darbi kā A. Tolstoja «Sapņu ceļi» un «Pēteris Pirmais», M. Solohova «Klusā Dona». Radīti daudzi lieliski darbi, kas kuplināja padomju literatūru.

Sākot ar kara pirmo dienu, visu brālīgo republiku rakstnieki kopā ar visiem mūsu Dzimtenes darbaļaudim pašatliedzīgi aizstāvēja ar ieročiem un ar pašatliedzīgu darbu Oktobra dižos lekarojumus. Šajos gados vairāk nekā tūkstoš rakstnieku stājas aktīvās armijas rindās un daudzi no viņiem atdeva savas dzīvības kaujās par Tēvzemi.

Ar kvēlu Dzimtenes mīlestību un svelsošu naidu pret ienaidnieku bija piesātināta Alekseja Tolstoja, Michaila Solohova, Iljas Erenburga, Leonida Leonova, Nikolaja Tichonova lieliskā publicistika. Savas dzimšanas liesmas nos gados pārdzīvojušas kara laikā uzrakstītās vai lecerētās mūsu prozaiķu labākās grāmatas, kas to skaitā tādas kā A. Fadejeva «Jaunā gvarde», V. Grosmana «Tauta nemirstīga», B. Gbatova «Neuzvarētie», V. Vasiljevas «Varavīksne», B. Polevoja «Stāsts par īstu cilvēku», K. Simonova «Dienas un nakts», V. Nekrasova «Stalīngradas ierakumos», O. Gončars «Karognesē-

ji», E. Kazakēviča «Zvaigzne»; padomju dramaturģu labākās lugas, tādas kā A. Korneļčuka «Fronte», L. Leonova «Iebrukumus».

Visā žanru daudzveidībā — no lielas poeas līdz liriskam dzejolim un dusmu pilnai satīrai — atklāja savas neizmējamās iespējas mūsu dzeja. Tieši tolaik taču uzrakstītas poeas: A. Tvardovska «Vasilis Tjorkins» un «Māja pie ceļa», N. Tichonova «Klīrovs ar mums», V. Inberes «Pulkovas meridiāns», M. Aligeres «Zoja», P. Antokolska «Dēls». Nav kļuvis bālakas, joprojām dzīvo M. Isakovska, Demjana Bednija, S. Maršaka, P. Tičinas, M. Rijska, M. Bažana, A. Mališko, J. Kupals, J. Kolasa, A. Kulješova, P. Brovka, Džambula, G. Leonidžas, S. Cikovani, S. Vurguna, G. Gulama, M. Tursun-Zades, daudzu brālīgo literatūru dzejnieku dzeju aizkustinošas vārsmas, kuri radijuši cīnītājas tautas lielisko dzeju.

Ļoti bagātīgā pieredzē, ko uzkrājuši Padomju Savienības tautu rakstnieki Lielā Tēvijas kara gados, līdz šim nav radusi vispārīgājam kritiku un literatūrzinātnieku darbos. Bet šajā pieredzē taču ir daudz vērtīgu īpašību, kuru dēļ tauta mīl un ciena mūsu literatūru. Šajā pieredzē, kas radusies kara laikā izpēma apstākļos, dinamiski atklājas daudzas socialistiskā realisma metodes iezīmes. Padomju rakstnieku labākajiem darbiem par Lielo Tēvijas karu, par mūsu padomju tautas varonību ir bijusi un būs svarīga loma plašo masu, it īpaši jaunatnes audzināšanā padomju patriotisma garā, dziļā uzticībā socialistiskajai Dzimtenei, dižajai Komunistiskajai partijai.

Pēckara gados mūsu literatūra radijuši virkni spilgtu darbu, kas vēltiti kā alvaidītajam karam un mūsu Dzimtenes vēsturiskajai pagātnē, tā arī aktūālām mūsdienu problēmām. Tajā guvusi plašu atspoguļojumu jauncelmes darba, jaunā cilvēka audzināšanas, cīņas par mieru visā pasaulē temati. Iztieksmīgi atklājas mūsu literatūras izaugsmē, socialistiskā realisma metodes labvēlīgā ietekme, salīdzinot, piemēram, tādu lielu rakstnieku kā K. Fedina, F. Gladkova, L. Leonova, V. Lāča pirmskara un pēckara romanus.

Padomju rakstnieku daļrades pieredze uzskatāmi parādīja, ka socialistiskais realisms nenonivelē radošās individualitātes, bet, gluži otrādi, sekmē to maksimālu atklāšanu, paver neierobežotas iespējas pielietot mākslas tēla veidošanā visbagātīgākos un visdažādākos tēlošanas līdzekļus, visus literatūras veidus un žanrus.

Dvīdesmit gados mūsu zemē izauģuši daudzi talantīgi prozaīki, dzejnieki, dramaturģi, kritiķi.

Divu kongresu starplaiķā aizritējušie gadi iezīmējušies ar brālīgo tautu literatūru strauju augsmi.

Tieši pirms paša kara padomju literatūrai papildinājas ar daudzliem latviešu, lietuviešu, igauņu, moldaviešu rakstniekiem, Ukrainas un Baltkrievijas rietumu apgabalu rakstniekiem. A. Upiša, V. Lāča, A. Sakses, J. Sudrābkalna, P. Cvirkas, S. Neris, A. Venclovas, A. Jakobsona, J. Galana un citu darbi tagad ir populāri visas Padomju Savienības lasītāju vidū.

Uzvarām vainagotās socialismā celtniecības sastātnēs, Lielā Tēvijas kara ugunīs nepieredzēti nostiprinājusies mūsu Dzimtenes tautu draudzība. Kļuvusi spēcīgāka padomju sabiedrības morālī politiskā vienotība, kļuvusi bagātāka ar jaunām vērtībām padomju tautu kultura, nacionālā pēc formas, socialistiskā pēc saturā.

Pirmajā rakstnieku kongresā daudzas PSRS tautu literatūras vēl tikai nāca klajā ar pieteikumu uz tiesībām pastāvēt. Dažas citas literatūras vēl atradās tajā attīstības stadijā, kad to proza un dramaturģija bija diļa stāvoklī.

Dvīos pēdējos gadu desmitos brālīgo rakstnieku saimju dzīvē notikušas milzu izmaiņas. Padziļinoties kultūras revolūcijai, turpinājas to tautu jauno literatūru rašanās process, kurām agrāk nebija savas rakstu valodas. Neizmērojami paplašinājusies mūsu literatūru tematika un to problēmu loks. Tur, kur pirms dvīdesmit gadiem dzejnieki apdziedāja vienīgi nepārredzamo neskarto stepju skaistumu, nevaldāmo kalnu upju krāskānu, parādījušās poeas, dzejas, dziesmas, romāni, lugas, stāsti par jauno dzīvi, par kolchoziem, par jaunām pilsētām, kas rodas agrāk neapdzīvotās stepēs un kalnu aļās, par jaunu strādnieku šķiru, par socialismā celtnieku gribas savaldītajiem dabas spēkiem — upēm un ādenskritumiem.

Socialistiskā realisma metode pali-dzējusi rakstniekiem pareizi un ražent

atrisināt jautājumus par klasikas un tautu mutiskās daļrades tradīciju pēctecību, par nepieciešamību apvienot literatūrā augstu idejiskumu un mākslinieciskās formas pilnību. Ļoti nīknā ciņā pret buržuaziskā nacionālisma un kosmopolitisma recīdīviem skaidrāk iezīmējušās PSRS tautu literatūru patiešām socialistiskā satura konturas.

Milzu panākumi, kam ir svarīga kulturala un politiskā nozīme, sasniegti brālīgo tautu rakstnieku darbu tulkošanā krievu valodā un klasiku un mūsdienu rakstnieku darbu tulkošanā brālīgo tautu valodās.

Partijas ļepiniski-stalīniskās nacionālās politikas uzvaras apstākļos krievu valoda kļuvusi par varenu līdzekli kultūras un literatūras vērtību apmaiņai starp Padomju Savienības brālīgajām republikām. Partulkoti krievu valodā, brālīgo tautu rakstnieku talantīgie darbi kļuvuši par ieguvumu miljoniem krievu lasītāju un miljoniem citu tautību lasītāju, kas prot krievu valodu. Ar darbu šādas abpusējas tulkošanas laukā ir izdarīts vērtīgs ieguldījums tautu draudzības nostiprināšanā.

Izveidojusies vienota daudznāciju padomju literatūra — ar visu daļrades nacionālo formu bagātība.

Mūsu tautu literatūras apvieno ne tikai kopīgā daudzmiļonu lasītāju saime, bet arī socialistiskā satura kopība, rakstnieku dzīva jo dzīvā interese par mūsdienu svarīgākajām problēmām, neizzūdāt atšķirībā individualā rakstības veidā un rakstnieka temperamentā atsevišķiem vārda māksliniecīkiem, kas ar savu daļrādī kolektīvi nostiprina socialistiskā realisma metodi. Šādos apstākļos pa jaunam izvirzās un izšķiras jautājumi par literatūru radošo savstarpējo iedarbību un savstarpējo ietekmi.

Pēckara gados padomju literatūrai radusies jauna daudzmiļonu lasītāju auditorija arī ārpus PSRS robežām — tautas demokrātijas zemes, tautas Kīnā, dažādās kapitalistiskās pasaules zemēs. Šī jaunā auditorija (kas diez vai nepārsniedz lasītāju skaitu mūsu pašu zemē) izvirza mūsu literatūrai savas īpašas prasības, uzliek tai jaunus pienākumus, vēl vairāk palielina rakstnieku atbildību par viņu darbu.

Padomju rakstnieku darbos ārzemju lasītājs smēlas zināšanas par padomju cilvēku, viņa dzīves veidu, viņa

Tai rindojums 4. lapa pusē

PAR IZTEIKSMES SKAIDRĪBU DZEJĀ

Strādāt vēl labāk

C. Dīnere grāmata bērniem

Lasot mūsu pēdējā laika dzeju, mums nereti ir smagi jānopūšas: tik daudz tajā krāšņu vārdu un tomēr — tik maz dzīves īstenības! Bet jau izcilais krievu kritiķis N. Dobroļubovs savā laikā ir teicis, ka «rakstnieka mākslinieka galvenais nopelns ir viņa notēlojumu patiesīgums». Vai tad mēs šodien šos vārdus būtu piemirsuši? Es domāju, ka ne. Visa nelaime ir tā, ka mēs pārāk maz vai pat nemaz nepazīstam dzīvi un tāpēc arī nespējam to pareizi attēlot. Mēs baldāms salvert kombaļa stūres ratu vai kalēja veserī savas rokās, riskēdami tās nozīst ar eļļu un putekļiem. Ir taču daudz ērtāk sēdēt pie rakstāmgalda un lūkot uz dzīvi caur aizkariem aizplivurotu logu. Konkrētu tēlu un jaunu domu vietā mēs sākam lietot dažādas abstrakcijas, vispārējas frāzes. Kā nezāles tās leviešas mūsu sacerējumos un nav vairs tik viegli izbrāvējamas.

Nevaram apgalvot, ka mūsu dzejai nebūtu nekādu sasniegumu. Tā tas nav! Lai atmināms tādus darbus kā Jāņa Sudrabkalna «Brāļu salmē», A. Grigula dzejoļu krājumu «Vētrā», kā arī Valda Luksa un Anatola Imermaņa poēmas. Par šiem darbiem atzinīgus vārdus jau pateikuši mūsu tauta. Tomēr pārāk mazs ir to poēmu un dzejoļu skaits, ko mēs varētu ierakstīt mūsu latviešu padomju literatūras palikamajā fondā.

Mūsu dzeja, manuprāt, sirgst vēl ar vienu nopietnu kaķi, kas ļoti traucē tās pilnāsīnīgu attīstību. Šī kaķe ir — izteiksmes neskaidrība. Tā rodas galvenokārt tāpēc, ka mēs, dzejnieki, bieži vien esam pārāk nevērtīgi, dažreiz pat izšķērdīgi attiecībā uz vārdu izvēli un, jāatzīst, daudzreiz nevērojam pat visvienkāršākos gramatikas likumus. Kā piemēru apskatīsim Meinharda Rudziņa dzejoļi «Taj vajag mīlestībai būt», kas publicēts žurnālā «Zvaigzne» š. g. 7. numurā. Šai dzejoļī sastopamās kļūdas zināmā mērā raksturīgas ne tikai M. Rudziņim, bet mums visiem.

Dzejoļī stāstīts par diviem jauniešiem, starp kuriem mostas skaistas un cildenas jūtas — mīlestība. Dzejoļis uzrakstīts, izņemot no jauniešu redzes viedokļa. Tūlīt arī piebūdim, ka labā dzejā katru pantu vēlams veidot tā, lai tajā noslēgtos kāda zināma domas detaļa, respektīvi, lai teikuma beigās saskanētu ar panta noslēgumu, kā tas uzskatāms redzams šī paša dzejoļa leņķā:

Tu kautrējies, vēl sacīt baidies,
Bet zinu, — mana sirds to jūt
No taviem skatiem un no smaidiem:
— Taj vajag mīlestībai būt!

Tomēr nākošajos pantos tas vairs dzejniekam nav izdevies:
Es nestrīdos, jo kad tu klusi
Pēc lekcijām man blakus nāc
Līdz ielai, kur uz savu pusī
Mums katram aiziet norunāts, —

Man tagad vienmēr biežāk liekas,
Kad apstājamies: — Sveika! — Sveika!
Un mūsu plaukstu vēsums tiekas,
Ka tavas lūpas beidzot teiks:

Runājot M. Rudziņa vārdiem, domas kodols būtu šāds: «Es nestrīdos, man tagad vienmēr biežāk liekas, ka tavas lūpas beidzot teiks...» Bet šīs domas kodols ir izstiepts astoņās rindās, apaudzēts ar tik daudzām palīgtekumiem un liekam pleibdēm, ka tās mūs traucē. Nevajag bez jēgas sarežģīt dzejas izteiksmi! Tā rodas liekvārdība un domas stieptība. Dzejniekam jābūt ļoti piesardzīgam vārdu izvēlē. Mēdz pat teikt, ka viens neapdomāts, nevietā pasacīts vārds sagandē visu dzejoļi. Tāda nelaime atgadījusies arī Meinhardam Rudziņim. Mēs lasām:

Varbūt ne tāds, varbūt daudz kautrāks
Būs stāsts par to, kas acīs gail,
Bet man — lūk, stāsts par visiem
jautrāks:

No tā, ko teiksi, tomēr bail.

Vārds «jautrāks» ir nevietā pasacīts. Mēs, pilnīgi dabīgi, gaidām, ka nu nāks kaut kas humoristisks, bet nekā tam līdzīga:

Ne tādēļ bail, ka mūsu gados,
Varbūt, vēl iztikt var bez tās,
Jo nevar sirdi mīlāt atdot,
Kad sirds mums visa — grāmatās.

Nekā jautra te nav! Dzejnieks izteicis pavisam nopietnu un patiesu domu. Tātad iepriekšējais pants mūs dezorganizējis.

Poētisko noskaņu traucē dzejoļa uzskatījuma raksturs:

Ne tādēļ, ka tā visiem gājis
Un, redzams, mīlēt nāksies mums.
Ne tādēļ, to ka uzzinājis,
Tavs prāts, bez šaubām, mazāk skums.

Ne tādēļ, sniegs ka mūsu ielās
Vēl brīnšķīgi tīrs un balts,
Ne tādēļ, dažs ka lepnī lielās,
Ka jauns viņš, bet jau mīlāt salts.

Mēs varam vēl un vēl lasīt šos pantus, bet skaidrības nekādas! Kāpēc? Tāpēc, lūk, ka visās šajās rindās, kas sākas ar «ne tādēļ...», ir pēkšņi pazudis darbības vārds «bail», kurš iepriekšējā pantā vēl figurēja. Šajās rindās tas kļuvis tikai iedomājams, bet dzejnieks taču nevar prasīt, lai lasītājs šo vārdu uz labu laimi uzmin. Liekas

ir arī vārdu pleibides: «redzams», «bez šaubām».

Izņemot no gramatikas likumiem, pareizi būtu jāraksta: «...ka to uzzinājis», «ka sniegs mūsu ielās», «...ka dažs lepnī lielās», bet nevis: «to ka...», «sniegs ka...» un «dažs ka...».

Arī pēdējie trīs panti ir neveiksmīgi tieši tāpēc, ka tajos atkal šis pats nelaimīgais darbības vārds «bail» ir tikai iedomājams. Dzejnieks tam nekādi nav varējis ierādīt vietu starp daudzajām pleibdēm un palīgtekumiem:

Bet tādēļ vien, ka tavi skati
Jau tagad laimē starot liek,
Ka gribu tev tāpat vēl patikt,
Lai tev tāpat par mani prieks.

Un tādēļ, ka pavīsam labi
Vēl kādu laiku šķīroties
Mēs varam: — Sveiki! — pateikt abi,
Jau jūtot, ceļš ka kopā ies.

Te mēs vēl varētu pajautāt dzejniekam: kam tad «tavi skati» liek «laimē starot» un kā tas ir «tāpat vēl patikt» un kāpēc?

Uz dzejoļa beigām izteiksmes neskaidrība tiek vēl vairāk kāpināta, un tieši kadencē šī neskaidrība sasniedz savu kulmināciju — chaosu! Ko gan lai saprot no šādām rindām:

Un tādēļ, ka mums tiešām veikots,
Ja spēsim isti draugi kļūt,
Par mīlu, vārdos nelietkoto,
Tik laimīgi vēl ilgi būt.

Šeit dzejnieka doma tā aplēpta, samudzināta palīgtekumos un pleibdēs, ka mēs to nevaram pat atšifrēt.

Ja mēs salīdzinām šo dzejoļi ar Meinharda Rudziņa «Atziņas Maja-kovskim», tad ir gandrīz neticami, ka tos abus rakstījis viens un tas pats dzejnieks. Kāpēc tas tā? Tāpēc, ka dzejoļi «Atziņas Majakovskim» Rudziņim ir ieliecis savas labākās jūtas, dziļākos pārdzīvojumus, turpretī dzejoļi «Taj vajag mīlestībai būt» dzejnieks bijis pārāk paviršs.

Atcerēsimies kaut vai šos Dobroļubova vārdus: «Mums ne tik daudz svarīgs tas, ko autors gribējis teikt, cik tas, ko viņš pateicis». Bet Meinhards Rudziņis, visu iepriekš norādīto lemeslu dēļ, par mīlestību ar šo savu dzejoļi ir pateicis ļoti maz un ļoti neskaidri. Šādas kļūmes lielākā vai mazākā mērā piemīt mums visiem, un lasītājiem ir pilnīgi pamatotas tiesības prasīt: biedri dzejnieki, lielāku izteiksmes skaidrību!

A. Krūklis

Pēdējos gados vairāki mūsu dzejnieki sekmīgi strādā bērnu literatūras novadā, dodot darbus, kas veļti galvenokārt skolas un pionieru vecuma bērniem. Tagad ir radušies dzejas sacerējumi arī pašiem vismazākajiem. Atsaucību lemtājs Valda Luksa dzejoļu krājums «Mani draugi», tāpat Cecilijas Dīnere grāmatīņa «Kates rotaļlietas», kurai jaukas, vienkāršas un pirmsskolas vecuma bērniem piemērotas ilustrācijas uzziņējis M. Stārase.

C. Dīnerei ir tuva bērnu pasaule, viņa prot sarunāties ar saviem lasītājiem un klausītājiem. To apliecina arī «Kates rotaļlietas». Tas ir stāsts par nevienu un drausmīgu meiteni Kati, kurai ātri apņķ ka skaistā lēlle Māružiņa, gan zakītis-garautis. Viņai drīz vien vienaldzīgs kļūst brūnais lāciņis ar spožām perlamutra acīm, viņa ātri prom aizmet koka zīrdziņu. Arī grāmatu Kate nav pataupījusi. Tā vietā, lai mācītos lasīt, Kate noplēš grāmatu skaistos vākus. Beldzot visas mantas nolemj atstāt nerātnei Kati un dodas uz bērnu dārzu. Pēc kāda laiciņa meitene, satikus pamestās rotaļlietas, vairs nepazīst tās — zakītis-garautis ir tīri un glīti svārkī, uzpostas un kārtīgs ir arī pārējās lietas. Mazā Kate, redzot citu meiteņu un zēnu izturēšanos pret ātri aizmirstajiem draugiem, kļūst rātneka, iet bērnu dārzā, kur —

...bērni Kati mācīja
Rotaļlietas glabāt.
Un grāmatas drīz patika
Tā par visu labāk.

Tik garautis brīnījās,
Acis plešot plati:
— Pavisam nevar pazīt vairs
Nerātnei Kati! —

Nesarežģīts sižets, vietumis itin gleznains stāstījums, ko reizu reizēm papildina rotaļlietu «sarunas», teļojumu padara dzīvu, tādu, kas rosina bērnu fantāziju.

Bērnu pasaulē liela nozīme rotaļlietām. Attieksmēs pret tām veldojas arī bērnu izturēšanās pret lielām un nopietnām dzīves lietām un parādībām, veldojas viņu nākotnes attieksmes pret

* C. Dīnere, «Kates rotaļlietas», M. Stārases zīmējumi, LVI, 1963.

A. Veļāns

Zem socialistiskā realisma karoga

Turpinājums no 3. lapas pusē

revolucionāro ceļu. Tautas atbrīvošanas armiju karavīri, cīnītāji pret imperālistisko politiku, pret ekspluatatorisko verdzību kapitalisma zemēs, lasot A. Fadejeva «Jauno gvardi», N. Ostrovska «Kā rūdījās tērauds» vai B. Poļevoja «Stāstu par istu cilvēku», mācās no šo darbu varoņiem būt idejiskiem, nelokāmiem, dziļi uzticīgiem revolūcijas lietai. Zemnieki tautas demokrātijas zemēs, iestādāms lauksaimniecības ražošanas sabiedrības, bieži vien atrod M. Solochova «Plēsumā» un citos kolchozu dzīvei veltītajos padomju rakstnieku romanos atbildes uz jautājumiem, kas savilpo viņus.

Apspriežot mūsu literatūras attīstības ceļus, nevaram aizmirst arī to faktu, ka ar katru gadu tautas demokrātijas zemju literatū vidū, visu pasaulē progresīvo rakstnieku vidū pleaug interese par mūsu uzkrāto daiļrades pieredzi.

Par literatūras attīstības izšķirīgo iezīmi kongresu starplaikā atzīrtēja šos gados var uzskatīt ļepiniskā partejiskuma principa uzvaru labākajos darbos, ko radījuši Padomju Savienības rakstnieki. Milzu loma te bijusi partijas vēsturiskajiem lēmumiem, kas publicēti pēckara gados, tādiem kā VK(b)P CK lēmumiem par žurnāliem «Zvezda» un «Leningrad», par dramatisko teātru repertuāru un līdzekļiem tā uzlabošanai, par kinofilmu «Lielā dzīve», par V. Muradeli operu «Lielā draudzība».

Sajos lēmumos pilnīgi skaidri parādītas mūsu literatūras un mākslas stiprās un vājās puses, nosprausti socialistiskā realisma mākslas tālākās attīstības ceļi.

Studejot šos partijas Centrālās Komitejas lēmumus, ciņas programmu, ko izvirzījis literatūrai PSKP XIX kongress, mēs skaidri redzam, ka partija nenogurstoši aicina literatūras cīnīties par lielu, dziļi idejisku un mākslinieciski pilnīgu literatūru. Partija aicina cīnīties par dzīves patiesības attēlošanu mākslas darbos, stingri un nesaudzīgi izskaust bezkonfliktu «teorijas»

kaitīgās izpausmes, kuru katru neistumu, īstenības laķēšanu, cīnīties pret literatū atbildības trūkumu lasītāja priekšā, pret halturu un āreju pielāgošanos literatū vidē.

Partija vienmēr ir atgādinājusi padomju rakstniekiem, ka literatūras spēks meklējams ciešās, nesaraujamās saītēs ar tautas dzīvi. Vadīties no tā, kas ir padomju iekārtas vitalais pamats, — no Komunistiskās partijas politikas, drosmīgi iejaukties dzīvē, palīdzēt audzināt jauno paaudzi možu, tādu, kas tie saviem spēkiem, nebiestas šķēršļu, ir gatava pārvarēt visus kavēkļus, — lūk, ko mūs, Padomju Savienības literatū, aicinājis un aicina darīt partija.

No partejiskuma un proletariskā internacionālisma pozīcijām mēs cīnāmies pret visiem šķiriskī svešu, reakcionāru ietekmju recidīviem literatūrā — pret buržuāzisko nacionalismu, lielvalstisko šovinismu, pret kosmopolītu antipatriotisko darbību, paturot prātā, ka pēckara laikā, it īpaši «aukstā kara» apstākļos starptautiskā reakcija mēģinājusi un mēģinās literatūras un mākslas laukā izdarīt intervenciju pret miera un demokrātijas nometnes zemēm.

Mums nav tiesību to visu aizmirst, pārdomājot uzdevumus, kas mums veicami Otrā Vissavienības padomju rakstnieku kongresa priekšvakarā.

Aizvadītajos divdesmit gados mūsu literatūras kadri idejiski izauģuši un nobrieduši. Rakstnieki ieguvuši lielu politisku pieredzi. Padomju īstenība, kas ir pilna ar vispasaules mēroga vēsturiskiem notikumiem, palīdzējusi rakstniekiem — komunistiem un bezpartejiskajiem — atrast vienīgo pareizo, marksistiskā ļepinisko viedokli par sabiedriskās dzīves parādībām un notikumiem, par cilvēku un šķiru izturēšanos lielajā cīņā par komunisma uzvaru. Jaunās literatūras attīstība izpaužas padomju literatūras darbu saturā, rakstnieka redzes laukā nokļūstošo dzīves materiālu loka paplašināšanās, literārās valodas un tēlošanas līdzek-

ju kuplināšanās, literatūras un dzīves sakaru jaunās formās.

Tikai pilnīgi apbruņojušies ar idejiskajām bagātībām un politisko pieredzi, mēs varam pareizi izprast procesus, kas norisinās literatūrā, noteikt kritikas un paškritikas uguns virzienu pirmsskolas diskusijās, ar lielu skaidrību saskatīt mūsu literatūras dzīvē visas jaunā iezīmes, visu, kas izceļ to šodien kā visprogresīvāko un visautentiskāko literatūru pasaulē, un tajā pašā laikā atsegt vāja iezīmes un puses mūsu literatūras attīstības vairākās jomās.

Patiem lielie panākumi, ko guvuši padomju literatūra, tās idejiskā un mākslinieciskā brieduma augstā pakāpe, tās autoritātes nemīlīgais pieaugums lasītāju vidū mūsu zemē un ārpus tās robežām, padomju cilvēku kultūras vajadzību un mākslinieciskās gaumes augšupgājišais līmenis prasa no visiem mūsu rakstniekiem ar paaugstinātām, vēl stingrākām prasībām vērtēt literatūras šodienas stāvokli, ar īpašu rūpību apgaismot ar kritikas un paškritikas starpeti visas puses literatūras dzīvē un rakstnieka praksē, dot pareizu novērtējumu par visām pozitīvajām un negatīvajām literatūras parādībām. Uzsākot literatūras attīstības visaktuālāko jautājumu plašu apspriešanu pirms kongresa, mums ar vienlīdz lielu nesaudzību jāatsargā tā no lielbnieku un vīzdeguņu pašapmierinātības, no jaunraipēšu tipa vulgarizatoru kreisajiem ķēngu uzbrākumiem un no mēlpiņonisko panikas cēļēju nihilistiskās smīkstēšanas, kuri ir gatavi nozākt visu bagātīgo pieredzi, ko mēs esam uzkrājuši.

Mūsu literatūras neapšaulāmās vērtības un sasniegumi nepavisam nevar piespiest mūs aizmirst to, ka mūsu sabiedrībai, mūsu lasītājam ir pilnīgs pamats izvirzīt nopietnas un dibinātas pretenzijas literatūrai un literātiem.

Kad sabiedrība ir neapmierināta ar nopietno atpalcību mākslas kinematogrāfijas attīstībā, neredz uz teātru skatītājiem pilnvērtīgas izrādes par ļoti aktuālajiem mūsdienu tematiem, negrib

samierināties ar operas vai muzikāli dramatiskā teātra trūcīgo repertuāru, tā vērs savu neapmierinātību arī pret literatūru — pret dramaturgiem, kinoscenāristiem, dzejniekiem.

Mūsu zemes lasītājs ir dibināti neapmierināts ar to, ka radīts maz darbu visos literatūras veidos par industriālā darba darītājiem, par mūsu lieliskajiem kolchozu zemniekiem, kas cīnās, lai strauji kāpinātu lauksaimniecību, par mūsu padomju inteliģences radošo dzīvi; literatūrā pietiekami skaļi neieskanas padomju cilvēku darba varoņveikumu heroika. Lasītājs ar nepacietību gaida jaunās padomju rakstnieku grāmatas, viņu lugas un poēmas, kurās gūs spilgtāku māksliniecisku iemiesojumu komunista — tautas masu vadītāja tēls, mūsaiķu progresīvā cilvēka tēls. Lasītājs ir neapmierināts ar to, ka daudziem padomju dzejniekiem pietrūkst nepieciešamā melodiskuma un sirsnības, kad viņi rada liriska žanra darbus, ka viņiem bieži vien dedzīgas pilsoniskas lirikas vietā ir kliecdoša retorika vai pārspīlēti svinīga deklarācija. Un, kas ir pats galvenais, lasītājs jau ne pirmo gadu gaidīt gaida no literatūras plašus episkus darbus, kas spētu dot padomju sabiedrības attīstības ainavas tādā mērogā un ar tādu daudzpusību, kā to savai sabiedrībai un savam laikam spējuši sniegt L. Tolstojs «Karā un mierā» vai O. Balzaks romanu seriā «Cilvēciskā komedija».

Lielā diskusijā pirms kongresa var būt saturīga vienīgi tajā gadījumā, ja tajā piedalīsies kā pieredzes ziņā bagātākie un talantīgākie rakstnieki, kritiķi un literatūras zinātnieki, tā arī literatūras jaunatne, ja literatūras jautājumu izskatīšanā būs iesaistīti padomju lasītāji ar savām asajām novērošanas spējām un salmnieka prasīgumu.

Panākumiem bagāta un dzīva diskusija varēs izvērsties vienīgi tad, ja būs principiāli strīdi, domu un gaumju tieša sadursme, ja nostādīs līdzās un salīdzinās viedokļus par literatūrai izvirzīto vispārīgo uzdevumu individuālo māksliniecisko atrisināšanu.

Bet, kā liecina mūsu ilggadīgā pieredze, tikvienas literārās diskusijas panākumi ir tieši atkarīgi no tās dalībnieku idejisko izejas pozīciju stabilitā-

līdzcīvēkiem, darba biedriem, visu mūsu sabiedrību. C. Dīnere bez liekas un uzbāzīgas morāles šo atziņu virzienā audzina savu lasītāju, liek padomā viņam par paša mantām, katram māca pārbaudīt tā līdzsinejās rīcības pareizumu, glūži nemanot aizskar mazā cilvēka dvēseles stīgas. Un tas jau ir dzejnieces panākums, viņas laime.

Cecilija Dīnere savā jaunajā grāmatā manāmi izkopusi valodu, salīdzinot ar visai paviršu izteiksmi viņas agrākajos dzejas darbos bērniem. Tā turpmākajā daiļradē Dīnerei gribētos brīdināt no divām lietām. Dzejniecei jau izveidojušies savi zināmi tēlošanas paņēmieni, sava panta būves maniere. To, diemžēl, viņa pēdējā laikā sāk izmantot gandrīz visos gadījumos, nerātgoties uz dzejoļu saturu. Un tas daudz kārt neļauj autorei attīstīt viņas spējas, traucē viņai runāt pilnā balsī, nereti dzejnieces dzīvo domu ieslēdz pašas radītās standartformas vāzās. Turklāt šīs Dīneres iemīļotais pants (bieži grūti nosakāma, nevajadzīgi mainīga pantmēra vārsma, kur kvartā atkāpjas tikai 2 rindas) bērnu dzejā ir labākais satura izpausmes veids. Manuprāt, bērnu dzejā ritmam jābūt viņa gam, asi konturētam, noteiktam, jo tas palīdz attīstīt bērnu ritma sajūtu, padara dzeju viegli iegaumējamu.

Otrs jautājums, par kuru turpmāk vajadzētu padomāt C. Dīnerei, ir leksika, vārdu krājums, kas viņas līdzsinejos dzejoļos un arī grāmatinā «Kates rotaļlietas» joprojām nav viskups. Tāpat vārdu izvēlē Dīnere dzejā reizēm vēl trūkst dziļākas mērķcības, šad un tad viņas tēlojumā mēnāma nenoteiktība (piemēram, «Kāda no kaktā kliežā», un tūlīt blakus: «Es krito galvu pārsitu Te uz kāda skārda» u. c.). Domāju, «Kates rotaļlietas» varēja iztikt arī bez bērnu šausminošā «baigā kaktā», kur iekrituši lēlle Māružiņa, un tamlīdzīgiem pārspīlējumiem.

Bērni iemīļojuši Cecilijas Dīnere grāmatīņu, un tas uzliek dzejniecei pienākumu — turpmāk strādāt vēl labāk un, neatlaidīgi pārvarot vēl sasto pamos trūkumus, iet aizvien tālāk savā daiļradē.

tes un skaidrības, no tā, vai viņi izjutuši augsto atbildību par literatūras likteni.

No šā viedokļa ir acīm redzams, ka žurnāla «Novij mir» redakcijas publicētais V. Pomeranceva raksts «Par patiesīgu literatūru» nepavisam nav nācis par labu pirmsskolas diskusiju izvērsīšanai un, glūži pretēji, ar savām principiāli nepareizajām tezēm tieši kaitē literatūras attīstībai.

V. Pomeranceva kaitīgais raksts būtībā vērst pret mūsu literatūras pamatiem — pret tās ciešajām saītēm ar dzīvi, pret tās komunistisko idejiskumu, pret ļepinisko principu par partejiskumu literatūrā, pret socialistiskā realisma svarīgākajām prasībām. Šī dāmas aiz kaut kādas abstrakti nemitības «pēc patiesīgu literatūras» autors ar visu sava raksta toni, ar visu tā virzību orientē rakstniekus pievērsties galvenokārt mūsu īstenības negatīvajām, ēnas pusēm.

Dīzenais Ļepins, komunistu partija māca padomju laudis būt neticētiem pret trūkumiem, nesaudzīgi atklāt mūsu vājības un kļūdas, lai tās pārvarētu, lai novērstu šķēršļus un ļautu brīvi attīstīties visam jaunajam, progresīvajam, komunistiskajam. Dīvēs apliecināšanas uzdevumi ir literatūras galvenie uzdevumi. Bet tieši šos uzdevumus tad arī ignorē V. Pomerancevs. Viņa raksta pamatā ir centieni saskatīt arī literatūrā vienīgi slikto un vājo, palet garām tas milzīgajai novatoriskajai pieredzei dzīves dziļās patiesības attēlošanā. Autors mēģina «norāt» mūsu literatūru, lai gan būtu vajadzējis palīdzēt literātiem izprast un pārvarēt patiesus, bet nevis izdomātus un pārspīlētos trūkumus literatūras attīstībā.

Diemžēl, V. Pomeranceva raksts nav izņēmums žurnāla «Novij mir» kritikas nodalā. Šajā žurnālā pēdējā laikā publicēti F. Abramova, M. Ļifšica, M. Sčeglova raksti modina nopietnas bažas par «Novij mir» literatūras kritikas virzienu.

Diskusijā pirms kongresa, balstoties uz mūsu literatūras bagātīgo pieredzi, un it īpaši vadoties no tās šodienas stāvokļa, mums visā asumā jāizvirza jautājums par nepieciešamību apvienot vārda mākslinieku darbos bagātīgu

Turpinājums 5. lapas pusē

PAR MĀKSLINIECISKO APRAKSTU

Ir grāmatas un darbi, kuri atrod ceļu uz lasītāja sirdi pašā, bez jebkādiem ieteikumiem. Pie tādām, piemēram, pieder Valentīna Ovečkina apraksti. Bet kāpēc mēs nerakstām tikpat saistoši? Kāpēc ar tādu pašu interesi, bez atrašanās nevar izlasīt mūsu pašu republikā izdoto krājumu «Rītdienas cēlāji»? Vai mūsu socialistiskā darba pirmrindnieku biogrāfijas nedod tam pietiekama materiāla? Vai viņi nav tādi pašā dedzīgi jaunie meklētāji un atklājēji, nenogurstoši un drosmīgi cīnītāji par cilvēces progresu? Tādi un līdzīgi jautājumi nāk prātā, aizšķirot aprakstu krājuma «Rītdienas cēlāji» pēdējo lapas pusli.

«Tas lielais laiks, kas šalkās trīs, Tas nenāks, ja laudis to nevedis.» — šos Raiņa vārdus mēs esam parādusī attiecībā uz mūsu jau sasniegto šodien, bet gribu attiecināt tos arī tālāk — uz mūsu rītdienu. Laudis to ved un šis darbs no viļņiem prasda daudz pašatliecības un enerģijas, vīrišķības un zināšanu, patriotisma un spēcīgi izteiktu jaunu rakstura īpašību. No otras puses, kā katrā cīņā, arī cīņā par jaunām darba metodēm, par virpošanas un kausēšanas ātrumiem, par kvalitātes uzlabošanu un pašizmaksas samazināšanu ir savas grūtības un neveiksmes (kuru pārvarēšana patiesībā arī sastāda uzvaras skaistumu). — un val cilvēkiem, kas veic visus šos lielos darbus, tādās reizēs līdzās apņēmībai dažkārt nerezogas šaubas, vai viņu neatlaidību ne uzbrīdī nenomāc nogurums, vai ilgstoša spītība kādreiz nepāraug dusmu izsvīdumā? Gadās visādi, un tas dod bagātīgas iespējas rakstniekam, kuras šai krājumā manuprāt vislabāk izmanot E. Kalējs aprakstā «Mēlīte pie krāsns» (te es nekādi nevaru pievienoties vērtējumam, kādu šim aprakstam sniedzis Pēteris Zeile «Karoga» 4. numurā). Autoram diezgan pārliecināti izdevies parādīt, ka Elžabetes Savinas panākumi metāla kausēšanā nav nokrituši no gaisa, bet ir ilgu pūļu rezultāts. Kādā sapulcē Savinu kritizē par to, ka viņa uz katru tonnu izkausētā tērauda pārtērē trīs kilogramus feromangana, Savinai, kas tik daudz centusies, šī pilnīgi pamatotā kritika šķiet netaisnīga, viņai gribas raudāt un tas ir gluži dabīgi, saprotami; tieši šai brīdī viņa mums kļūst cilvēciņi tuva. Sargātīnājumam seko apņēmšanās un ledēgas cīņa par pašizmaksas samazināšanu, kas ne uzreiz vainagojas panākumiem.

Taču vairumā aprakstu cilvēku iekšējais pārdzīvojums netiek atklāts, to aizstāj plašāks vai šķīvāks darba procesa tīri tehnisko papēmlenu izklāstījums, kaut kas līdzīgs pieredzes apmai-

ņai, kā to lasām, piemēram, V. Bušmanes aprakstā «Plecos gados»: «Pa diviem strādāja tā: palīgstrādnieks salika celtnā piegādātos kriegļus rindā un pienesa javu, mūrnieks tikai legrozija kriegļus kā nākas un iemūrēja. Drīz vien viņi ar palīgu tā iemūrēja, ka iemūrēja dienā 2200 kriegļu normā paredzēto 1800 kriegļu vietā.» Tādējādi fikss rezultāts, daži autors, mēģinādams attaisnot savu paša nevarību, piebilst: «Nedomāiet, ka tas viņam nācās viegli. Patiesībā tas bija, ai, cik grūti!» (sk. F. Vedina «Darba slavas mantinieks»). No šī trāfētā, novazātā un ļoti nabadzīgā pāņēmiena nav varejis izvairīties arī viens no mūsu redzamākajiem aprakstniekiem A. Taleis. Kad Dambergam jautā: «Vai reizēm neuznāca dusmas?» — tas atbildējis: «Protams, ka uznāca.» — «Vai negribējās atnest ar roku?» — «Arī tas gadījās.» («Cīņa par ātrumiem»). Aprakstā šie atzinumi nav atklāti un līdz ar to līdz galam neatklāts, pasvešs kā cilvēks palicis arī pats Edmunds Dambergs.

Mākslinieciskais apraksts nav domāts tikai pirmrindas pieredzes apmaiņai. Tieši šī apstākļa neapzāte, man šķiet, noved pie tā, ka mēs pārāk šauri rādām aprakstā cilvēku interešu loku, pārāk stingri reglamentējam viņu uzvešanas, par daudz ierobežojam to vidi, kurā viņi darbojas. Parasti redzam viņus tikai pie virpām vai stellēm, ražošanas apspriedēs vai partijas sapulcēs: te un tikai te dzimst visi viņu nodomi un plāni; autori it kā baidās izlaist viņus no rūpnīcas teritorijas, lai — drošs paliek drošs — neatgādās kaut kas tāds, kas varētu mest ēnu uz viņu labo reputāciju. Bet mākslinieciskais apraksts, tāpat kā jebkurš darbs, necieš dzīves izskaistinājumus, un dzīve gadās, ka svarīgās problēmas atrisinājums ienāk prātā ne tikai pie darbā, vai studējot specialo literatūru, bet arī spēlējot šahu vai makšķerējot zivis. Un, ja man vajadzētu rakstīt par Ludzas rajona Kirova vārdā nosauktā lauksaimniecības arteļa priekšsēdētāju Ivanu Fedoroviču, domāju, nebūtu noziegums, ja es parādītu, ka, būdams satricēts par rajona komitejas biroja saņemto brazienu, viņš vispirms aizgājis un ledzeris divi simti gramu un tikai pēc tam sācis labot pieļautās kļūdas un strauji celt augstus kolehožu.

Mākslinieciskais apraksts nepieļauj patvaļības, bet arī bez iztēles tas nav iedomājams. Ja dažkārt varbūt grūtāk iedziļināties cilvēku dvēseles pārdzīvojumos, jo varoņi parasti ir kaut-

riģi laudis un daudz par sevi nemil stāstīt, — cik daudz iespēju fantāzijai vēl paliek! Var apjūsmot mašīnu, vispārīgāt atsevišķu fakti, atdzīvināt sausu skaitli, pāvērt plašu nākotnes perspektīvu. Krājumā šīs iespējas palikušas neizmantotas. Līdz ar to palikuši līdz galam neatklāti cilvēku rīcības motīvi, tas, par ko viņi cīnās, kā vārdā veic savus lielos darbus. Rītdienas cēlāji — viņi vairāk gremdējas pagātnes atmiņās, nekā domā par nākotni.

Protams, prasīt labu māksliniecisko aprakstu ir daudz vieglāk, nekā to uzrakstīt, bet tur nekā nevar darīt: lasītāji to prasīs un rakstītājiem būs jāpaskaidro šim prasībām. Pirmkārt, daudz rūpīgāk jāvēl un jāpēta izvēlētais materiāls. Vietas nepietiekama pārziņāšana saista rokas, neļauj runāt par lietām un notikumiem pilnā balsī un visos sīkumos, bet tiklīdz riskējam — tūlīt rodas neprecizitātes un apāmības. Kā jau atzīmēts presē, to neitrē arī «Rītdienas cēlājos», bet viena kļūda var sabojāt iespaidu arī par visumā atzīstamu darbu. «Karoga» 3. numurā lasīju M. Zorina aprakstu «Cīvēks — zemes saimnieks», kurā teikts:

«Pirms vairāk nekā diviem simtiem gadu kāds zviedru zinātnieks Kārlis Linnejs sastādījis dabas kolekciju. Viņš savāca augus, minerālus, visu sīki par tiem pierakstīja, bet daudzi eksponāti viņam nebija pazīstami, viņš nezināja, ko ar tiem iesākt. Tādēļ viņš tos sagāza kādā kastē (Pavītrojumi mani. — J. L.) un uzrakstīja virsū «Chaos». Mičurina mācība palīdzēja mums tikt skaidrībā arī šīn chaosā». Kā tā var rakstīt? Kā zināms, Linnejs savā laikā bija viens no jūsmīgākajiem dzīvības dabas klasifikatoriem, bet viņam nolaidās rokas, tiklīdz vajadzēja ķerties pie «sīkajiem zvēriņiem», kā Levenhūks bija nosaucis paša nesen atklātās mikropasaules iemītniekus. «Tie ir pārāk mazi, pārāk neskaidri, — teicis Linnejs, — un neviens par tiem neko nevar teikt nekādu neuzziņas. Ieskaitīsim viņus vienkārtī «Chaos» kategorijā». Kā redziet, nekādā kastē nekas nav bijis jāgāz, un Mičurina mācībai nav nekāda sakara ar to skaidrību, kas vēlāko zinātnes atklājumu rezultātā tika ienesta šai chaosā...

Otrkārt, un pats galvenais, kas vajadzīgs apraksta autoram — jābūt nepieciešamībai aktīvi iejaukties dzīvē, tāpat kā to dara tie laudis, kuru darbus apcerēt esam aicināti. Līdz šim esam tikai vienaldzīgi konstatējuši faktus, bet jācīnās, jāskumst un jāpriecejas arī pašiem — tikai tā radīsies interesanti darbi arī mākslinieciskā apraksta žanrā.

JAUNĀ RAKSTNIEKA PIRMAIS ROMANS

Pēdējos gados latviešu padomju literatūrā parādījusies vairāki jauni un apdāvināti autori, kas ar atzīstamu centību apgūst prozas žanru. Pie tiem pieder arī Raimonds Pormalis, kas līdz šim sarakstījis virkni īso stāstu un tēlojumu. Patlaban viņš debitējis ar plašāko literatūras sacerējumu — apjomā nelielu romanu «Sabrukums».

Romana notikumi sākas ar 1943. gada rudenī, ar to vēsturisko laika periodu, kad Padomju Armija sāka masveidīgi iztīrīt mūsu zemes okupētos apgabalus no vācu fašistisko iebrucēju bandām. Ar vairākiem mākslinieciskajiem veismīgi leimētiem tēliem — kā pozitīviem, tā negatīviem — jaunajam rakstniekam izdevies parādīt to spēcīgo iespaidu, kādu Padomju Armijas uzvaras izraisīja vācu okupantu apspiestajās Rīgas darbaļaužu masās.

Romana attēlota grupa Rīgas rūpnīcu strādnieku galvenām kārtām jaunieši, kas partijas vadībā cīnās pret hitleriešu zvērisko režīmu un viņu nelietīgajiem plāniem. Jaunie patrioti rīko darba vietās diversijas, izplata uzsaucumus, raksta uz sienām lozungus, liek fašisma drūmajā naktī pļīvot padomju karogam, tādējādi uzturēdami darbaļaudis modru garu un ticību uzvaras stundai. Tomēr Pormalim nav vēl bijis pa spēkam mākslinieciski kaut cik spilgtāk izcelt partijas iedvesmojošo un organizējošo lomu latviešu tautas cīņā pret okupantiem. Ja, tēlojot Visvalda un Ausmas, Andreja un Skaidrites raksturus, autora acu priekšā stāvējuši Imanta Sudmaļa un Džema Bankoviča varoņi, tad ar Akmeni iznācis citādi. Komunistu Akmeni, visas Rīgas revolūcijas pagrīdes vadītāju, Pormalis parāda kādā nelielā epizodē, pie tam dziļāk un asāk neatsēdams ne viņa cilvēciskās, ne cīnītāja īpašības. Tāpēc Akmeņa klātbūtni notikumos nejutām, viņa tēls pazūd starp daudzām citām raksturiem, tā ka jauniešu rīcība bieži atgādina darbošanos uz savu roku. So iespaidu romānā pastiprina Visvalda apcietināšana un bojā eja gestapo moku kambars. Kā jaunos cīnītājus vada partija, to autors vietām liek tikai nojaust, bet to vajadzēja parādīt ar redzamu, spilgti izziemētu komunistu Akmeņa tēlu. Tad viss darbs būtu ieguvis idejiskāku spriegumu un cietāku saliedējumu.

Daudz dzīvāk un reljefāk Pormalim padevis noraksturot jau minētos jauniešus, atklājot, kaut paskopi, arī viņu personīgos pārdzīvojumus un cerības, kas tos padara lasītājam tuvus. Šie jaunieši kļūst mīļi savu tautu, mīļi savu zemi — un gatavi liet nāvē, lai darba cilvēki atkal kļūtu brīvi un laimīgi. Vaj tas ir Andrejs Liepkalns un Visvaldis Bērzs, vai tā ir Ausma Grīva un Skaidrite Veldre, tie visi dzīvo tikai vienam mērķim — nesaudzīgā cīņā pret hitleriešiem, savas personīgās vēlēšanās atlikdami uz vēlāku laiku, tad, kad būs sasniegta uzvara. Ar tikpat lielu drosmi un pašatliecību, ar kādu tie kaitē iebrucējiem vāciešiem, šie jaunieši vēlāk, hitleriešu karotājiem atkāpjoties, sargā savu rūpnīcu pret fašistu spridzinātāju komandām.

Pormalis jau apguvis, ja arī vēl ne pilnīgi, prasmi veidot atšķirīgus cilvēku raksturus, samērā pārliecināti motivēt atsevišķu individu rīcību. Sajā ziņā gribētos tuvāk pakavēties pie diviem tēliem — pie Skaidrites un Bālīņa, kas vēlāk kļūst nodevējs.

Jaunā un maz pēdējais melča par aktīvu, bezbailīgu cīnītāju nekļūst uzreiz. Viņa gan nist lekarotājus, bet tajā pašā laikā atzīst, ka tauta apbrūnota fašistu priekšā ir bezspēcīga. Un patet laiks, kamēr viņas darba biedrene Ausma, kas strādā pagrīdē, atver tai acis uz īstenību. Skaidrite iesaistās cīņā lēni, bet apņēmīgi un stipri. Viņai nenodreb roka, kad jāiznīcina legions Beldziņš, uz kura sirdsapziņas guļ mierīgo ledzīvotāju asinis (ši aina, starp citu, atgādina notikumu ar Mado I. Erenburga romānā «Vētra»). Pēc Ausmas iekrišanas un nāves Skaidrite saprot, ka viņai, tāpat kā jebkurai cīnītājai, var draudēt līdzīgs liktenis. Bet viņa no tā nenobīstas, stingri apņemdamās labāk mirt, nekā nodot bēdus.

Gluži pretējs cilvēks ir Bālīns, kas pagrīdēs darbā iesaistījies pirms Skaidrites. Autors viņu tēlo kā vieglprātīgu, nenosvērtu rakstura cilvēku, kas cīnās pret okupantiem pieslēdzies vairāk dēkainības dēļ. Bālīns sapņo, pareizāk sakot, miglaini fantāzē par slavu, domā par to, kā izcelties citu acīs. Pagrīdes darbu viņš uzskata par spēļu un garlaicīgu, īsto varoņu iedomādamies frontē, kur var iegūt ordeņus. Viņš neatzīst arī disciplīnu un

konspirāciju, tāpēc tādās rīcībās bēdīgās sekas, protams, drīz vien arī redzamas. Bālīns uzķeras uz provokatora makšķeres un nokļūst gestapo rokās. Te tad arī atklājas visa viņa glēja un nelietīgā Jūdasa dvēsele. Esietim Langhofam pietiek tikai parādīt Bālīnam gestapoviešu piekautu cilvēku, lai tas tūlīt nodotu pagrīdniekus, starp tiem arī varoņīgo jauniešu Ausmu. Bet pats viņš, kārotās slavas vietā, bēdž savu dzīvi pie vācu fašistu karatāvam.

Šie abi pretmeta tēli, kas tverti kā dzīvi raksturi, jāuzskata par autora panākumu.

Nē mazāks Pormalis literārs panākums, manuprāt, ir tas, ka viņam savā darbā izdevies ar mākslinieciskiem līdzekļiem visai pārliecināti atmāskot buržuāziskos nacionālistus. Autors parāda caurcaurēm izkurtējus rūpnīka Čalbes ģimeni, kur kā kādā kloakā salās cilvēku morāli zaudējuši, atbaidoši tēli: visi šie svētie llekuļi Vēdzes un Rožkalni, tirgotāji Sviķi un Baumgarti, par lēcu vīrumu fašistiem pārdevušies aviūz skribenti, župas korporeļi. Gestapovieši pie Čalbes jūtas kā savās mājās, te viņi sapem visprecīzākās ziņas, ko domā viens vai otrs godīgs latviešu inteligēns, kam otrā dienā cietums vai koncentrācijas nometne nodrošināta. Ikviens no šiem nodevējiem un visi tie kopā strādā roku rokā ar hitleriešiem, pūlas valga svēdros, lai noslicinātu asinis tautas pretestību. Vācu fašistu paspārnē tie jūtas kā septitājas debesis, drebēdami bālēs no pašas tautas. Čalbem un kompanijai, lai tikai paturētu savas fabrikas un namus, vienāla, kam viņi kalpo. Uz latviešu tautas pagātni un kultūru, uz tās nākotni tiem vienkārsi nosplauties. Lai latvijā saimnieko, kas saimniekodams, tikai, pasargi dievs, ne pati tauta!

Sos dažādādo sugu tautas nīknākos ienaidniekus autors notēlojis bez sabiezīnātām krāsām un kariķēšanas, kā tas nereti notiek, pretiniekus tēlojot. Pormalim šai ziņā var pārmest ko citu, un proti, ka viņš dažus no šiem tipliem parādījis bez tiem piemērotās divkosības un liekuības. Piemēram, melnsvārcis Vēdzele, parakstīdamies esies šā Langhofa kabinetā zem gestapo agenta dokumenta, runā attiecīgajam momentam raksturīgi, turpretim bāznicā viņa runa skan māksloti. Viņš pavīsam nav tik naivs, lai no kančeles ticīgām vecitēm sludinātu: «Latvju dēli, jums jācīnās, līdz dabūjat krustu — vai nu dzels krustu pie krūtīm, vai nu koka krustu virs tās vietas, kur pēdējo reizi nolikta galva.»

Lasot «Sabrukumu», pirmkārt, uzkrīt tas, ka romānā nav līdzsvarotas kompozīcijas, ka pozitīvos varoņus dažkārt aizsedz un nomāc negatīvo personāžu plašais notēlojums. Varbūt taisni šī iemesla dēļ Čalbe un Vēdzele izdās redzamāk un spilgtāk nekā teiksim, Andrejs un Skaidrite. Ar to nav sacīts, ka negatīvajiem tēliem var pietikt pavīrsi, nēl kā vienus, tā otrs zīmējot, rakstniekam jāvadās no tipiskuma, no dzīves patiesības, kas galu galā ir katra laba darba vienīgā mērķa. Bet mūsu literātiem, un ne tikai jaunajiem, ne vienreiz vien gadījes, ka atsevišķi pozitīvie varoņi padevies bālāki par negatīvajiem raksturiem. Tas izjūtams arī Pormalis romānā.

No vēstures zinām, ka cīņa ienaidnieka aizmugurē bija smaga un riskanta, kas prasīja ne mazums upuru. Autors notēlojis vairākas nopietnas diversijas, ko veic patrioti. Taču, romānā lasot, šīs grūtības mēs neredzam un nejutām un, kas pats galvenais, tā arī neuzziņām, vai pēc tam kāds no strādniekiem būtu nopietni cietis. Bet tajā pašā laikā rūpnīcas fašistiskā administrācija ir noteikti pārliecināta, ka uzņemamā pastāv un darbojas pagrīdes organizācija. Tālāk. Arī izpildot citus kaujinieciskus uzdevumus, to dalībnieki, pat šucmaņu aizturēti, tiek sveikā cauri ar fabriku apliecību uzrādīšanu. Tas viss pārāk vienkāršo ienaidnieku, kas taču, kā zināms, bija viltīgs un nežēlīgs. Tas viss mazina šo notikumu ticamību.

Naturala un sadomāta ir arī Visvalda Bērza ilgā spīdzināšanas aina. Lai cilvēks fiziski un garīgi būtu cik stiprs, tas pat desmito daļu neizciestu no tām mokām, ko autors liek pārciest Bēzram. Tāpēc Visvalda nāves attēlojums nepanāk to, ko autors vēlēties.

Ne sevišķi pārliecina par provokatoru pataisītais Grūdupe, viņa rīcības motīvi it kā aiz matiem pievilti. Grūti iedomāties, ka dzīves neveiksmnieks Grūdupe dažus mēnešus pirms Rīgas atbrīvošanas ielaistos tik netīrā darbīumā. Bet ja tas tā, tad autoram katrā ziņā viņa rīcības cēloņus vajadzēja parādīt pamatīgāk, lai mēs tiem ticētu.

Turpinājums no 4. lapa puses

dzīves pāzišanu, dziļu un progresīvu ideju ar pilnīgu māksliniecisku formu. Pilnā balsī jārunā par rakstnieka meistarību, par viņa prasīgumu pret sevi, par rakstnieka talantu.

Principiāla saruna par rakstnieka idejiskajiem apvārsiem, viņa meistariību un viņa vietu sabiedrībā neizbēgami novedīs pie uzbrukuma pastiprināšanās pret literatūras sūrogātiem, pret tiem rakstniekiem, kas savu māksliniecisko nevarību, zemās prasības pret literatūru formu maskē ar atsaukšanos uz satūra aktualitāti, uz savu šķietamo politisko mobilitāti un operatīviti. Tā, žurnāla «Oktjabrj» lappusēs parādījās virkne nepārprotami negatīvu, nepabeigtu darbu. Tieši šajā žurnālā publicētas idejiski kaitīgas, nemākslinieciskās lūgas — F. Panferova «Kad mēs esam skaisti» un A. Surova «Krietnie laudis». Bet žurnāls «Znamja» atvēlēja savas slejas F. Panferova romānam «Volga — māmuļa», kas, neraugoties uz iecerēto nozīmību un aktualitāti, modināja pamatīgu neapmierinātību lasītāju plašās aprindās ar savu naturalismu un primitivismu padomju cilvēku notēlojumā.

Pēdējā laikā iezīmējušās zināmas pozitīvas izmaiņas pagaidām vēl atpazīlēko literatūras žanrā — satiras attīstībā. Taču, maskējoties ar cīņu pret īstenības ēnas pusēm, līdzās darbiem, kuros caurstrāvo cildeni centieni cīnīties pret trūkumiem un netikumiem, literatūrā (pirmām kārtām dramaturģijā) parādījusies ne mazums tādu literatūru ražojumu, kuros mērķtiecīga satīra, ko caurstrāvo jaunā izjūta un patoss, aizstāta ar apmelojošiem izdomājumiem un mietpilsonisku tiksmiņāšanu, bet mūsu sabiedrības atsevišķu morāli nestabilu locekļu sadzīves netikumus nepareizi, nepamatoti uzdod par mūsu īstenības tipiskām un gandrīz vai galvenajām iezīmēm. Tādas ir lūgas: L. Zorina «Ciemini», N. Virts «Pompejeva bojā eja», A. Mariengofa «Tronmantnieks», I. Gorodecka «Darbonis».

Cik bezgala tālu stāv šie literārie putrojumi no mūsu dramaturģijas, padomju satiras un komēdijas patiesajam tradīcijām, kas sekmitīgi attīstījušās M. Gorkija, V. Majakovska, K. Trepe-

va, B. Romašova, A. Korneičuka, B. Lavreneva, K. Krapivas, N. Pogodina daiļradē!

Par objektu ražēnai diskusijai atlikušajos mēnešos līdz kongresam jāklūst problemai par pozitīvu varoņu notēlojumu mūsu padomju literatūrā. Mēs bieži aizmirstam galveno uzdevumu — nepieciešamību atklāt pozitīvos mākslinieciskos tēlos jauna tipa cilvēkus visā viņu cilvēciskās vērtības krāšņumā un līdz ar to palīdzēt audzināt mūsu sabiedrības cilvēkus raksturus, iemaņas, paradumus, kas būtu brīvi no kapitalisma radītajiem netikumiem.

Daudz svarīgu, nobriedušu jautājumu, kas gaida, kad tos noskaidros, ir gan dzejniekiem, gan prozaikiem, gan dramaturgiem. Kritiķiem un literatūrzinātniekiem izvirzās savi lieli un vēl neatrisināti uzdevumi, kas prasīties prasās darba kārtībā. Daudz vēl jāveic marksistiski iepiniskās estētikas ļoti svarīgu problēmu izstrādāšana.

Padomju sabiedrība un pašā literatūrā bieži izrāda asu neapmierinātību par Rakstnieku savienības valdes darbību. Biežie gadījumi, kad Rakstnieku savienības žurnālos publicē bālasinīgus darbus, aplamus rakstus, koleģialitātes trūkums redakcijā darbībā, laikraksta «Literaturnaja Gazeta» vāja lejaukāšanās literatūras attīstības dzīvajā procesā, nepilnīgu, līdz galam neizstrādātu un viduvēju grāmatu klajā laišana rakstnieku izdevniecībās, literāras dzīves sabiedrisko formu pasivitāte — tas viss liecina, ka Rakstnieku savienības vadošie organi vēl strādā vāji, ka dzīvus radošos rakstnieku savstarpējus sakarus bieži aizstāj birokratisks aparāta rosišanās un sežu knāda. Nepietiekamais idejiskās audzināšanas darbs rakstnieku vidū noved pie idejiskās un mākslinieciskās nabadzības daudzos darbos. Kritikas un paškritikas neapmierinošā attīstība literatūrā vidē ir lemesis tam, ka dažos gadījumos literāti kļūst uzpūti, augstprātīgi, atraujas no tautas. Šajā sakarībā rodas tie rakstnieka augsto nosaukumu pazemojošie netikumi, kas atklājas, apspriežot no Rakstnieku savienības izslēgto A. Surova, N. Virts un dažu citu izturēšanos. Visbargāko nosodījumu pelna rakstnieka F. Panferova vairākkārtējā necienīgā, antisabied-

riskā rīcība. Un nav nekāda nejausība, ka tieši šie rakstnieki pēdējā laikā nākušī klajā ar idejiski kaitīgiem, vulgarī naturalistiskiem, bālasinīgiem literāriem darbiem.

Lai literatūras jautājumu apspriešana pirms kongresa būtu ražena un saturīga, tajā aktīvi jāpiedalās visiem Rakstnieku savienības preses izdevumiem, visām radošajām sekcijām un vietējām rakstnieku organizācijām.

Rūpīgi jāsaģatavo rakstnieku kongresi republikās, katra apulce, kas notiek, gatavojoties kongresam. Rakstnieku organizācijām ar vietējo partijas organizāciju palīdzību un aktīvu atbalstu jānodrošina, lai kongresi noritētu zem cīņas karaļa par augstu literatūras idejiski māksliniecisko kvalitāti, par literatūras un rakstnieku visciešākajiem sakariem ar dzīvi, par visas rakstnieku jaunrades enerģijas mobilizāciju partijas vēsturisko lēmumu realizēšanai.

Otrais rakstnieku kongress, uz kuru mēs ejam, būs padomju literatūras spēku skate, rakstnieki tajā gūs iespēju skaidrāk saskatīt un noteikt priekšā stāvošos uzdevumus.

Otro padomju rakstnieku kongresu sasauca dienās, kad visi mūsu Dzīves darbaļaudis aktīvi strādā, realizējot neplēdēti grandiozo uzdevumu, ko izvirzījis Komunistiskā partija, — divu triju gadu laikā strauji kāpināt padomju tautas materiālo labklājību, apgādāt to pilnībā, bet pēc tam arī pārpilnībā ar pārtikas produktiem un tautas patēriņa priekšmetiem. Aktīvi palīdzēt partijai un tautai šā lielā uzdevuma realizācijā ir visu padomju rakstnieku svētais pienākums.

Nav šaubu, ka kongress būs mūsu jaunās, spēcīgās, talantīgās, ar mūsu lielās tautas dzīvi nesaraunāmām saimē saistītās literatūras izlūgsmes spoža demonstrācija, būs spoža demonstrācija, parādot visu padomju rakstnieku saliedētību ap Padomju Savienības Komunistisko partiju, kurai literatūra var pateikties par savu idejisko briedumu, par savu lielo autoritāti tautas masās.

(«Pravda»)

• Jauno autoru almanachs. LVI, Rīgā, 1954. g.

Turpinājums 5. lapa pusē

1. attēlā: skats no J. Juzeļņa baleta «Jūras krastā» iestudējuma Operas un baleta teātrī. 2. attēlā: LARP Centrālā kultūras nama dramatisks kolektīvs iestudējis R. Blaumaņa komediju «Trīnes grēki». Emilijas lomā — ārstē S. Rudzīte, Trīnes lomā — skolotāja E. Krasta. 3. attēlā: skats no V. Rozova lugas «Dzīves lappuses» iestudējuma Jaunatnes teātra krievu trupā. Natašas lomā — G. Kovaļska, Anatolija Sergejeviča lomā — A. Astrovs, Borisa Bogatireva lomā — V. Arsenjevs, J. Ozola, V. Lavrentjeva un J. Krieviņa uzņēmumi.

JAUNĀ RAKSTNIEKA PIRMAIS ROMANS

Turpinājums no 5. lappuses

Pormāls ne viscaur piegājis savam darbam ar vajadzīgo uzmanību un rūpību, ne vienmēr izvēlējis pareizos vārdus un jēdzienus. Kādu uzskaitu Rīgas strādniekiem, kurā aicina bojāt mašīnas un kara produkciju, autors nobeidz: «Ar to jūs glābsiet no nāves neskaitāmus (pasvītrotus) mans. J. Gr.) Sarkanas Armijas cīnītājus!» Vai citā vietā: «Sliktāk, ja šūmanis notvertu viņas tieši lapiņu līmēšanas mīrklī.» Vai tikai sliktāk vien? Tēlodams augsta vakaru okupētājā Rīgā, Pormāls, stāp citu, raksta: «Kaut kur radio spēlēja Beethovena vareno uvertīru «Egmonts». Skaidrītel sirds saviņņojās: ja, tauta nav uzvarama. Tā ir varena kā ozols — to nesalieks!» Ja zinām, ka šo muziku pārraida hitleriešu radio, tad kā šādu fašistu rīcību saprast? Kādā vietā runa ir par augusta vakaru, bet pēc dažām rindkopām bez jebkādas pārejas seko negadīta frāze: «Isā augusta nakts gāja uz beigām.» Stāp citu jāpiezīmē, ka augusta nakts tik īsas nemaz nav.

Vietvietām autors lieto neizdevušos salīdzinājumus, piemēram: Mērijai ba-

žas novēlās no sirds kā slogs no sēņu poda; skaudras sāpes kā trakojošas jūras viļņi vēlās pāri ķermenim u. tml. Bieži romāna lappusēs nākas sastapties ar vienu un to pašu vārdu un jēdzienu atkārtojumiem. Tā vienā lappusē divpadsmit reizes atkārtots «Calbes kundze», kas jau kļūst uzbāzīgi. Tāpat atkārtots: «uz ietves asfalta dīmdēja...»

Pormāls savos darbos pierādījis, ka viņš var rakstīt labā literārā valodā. Taču romānā ir arī stilistiski vājas vietas. Bieži «Sabrukuma» sastopamies ar abstraktām frāzēm un kailiem apgalvojumiem. Dīzas idejas un cēlas domas jāizteic gleznaļā, skanīgā valodā, kas ir katra iedarbīga daiļdarba sastāvdaļa. Uz to jāvērs autora uzmanība.

Pirmais jaunā rakstnieka romāns liecina, ka R. Pormāļa personā aug apdāvināts prozaiķis, kas jau krietni apguvis literārā darba panēmienu. Pormāļa tālākais attīstības ceļš atkarīgs vispirms no viņa paša, — no neatlaidīgas literatūras teorijas un klasikas paraugu studēšanas, no cītīga darba, — otrkārt, no palīdzības, kādu viņam arī turpmāk sniegs rakstnieku kolektīvs.

ŠONEDĒL

Sodien Kultūras un atpūtas parkā Kirova rajona dziesmu diena. Dalībnieku gājiens plkst. 16.30. Koncerts plkst. 17. Masu rotājas un dejas. Galvenie diriģenti I. Kokars un K. Medīšs. Deju kolektīva vadītāja M. Lasmane.

o LARP Kultūras namā, Amatū ielā 5, R. Blaumaņa komedijas «Trīnes grēki» izrāde LARP Kultūras nama dramatisks kolektīvs iestudējumā. Sākums plkst. 20.

o Dzintaru koncertzālē vasaras koncertsezonas atklāšana — mākslas meistaru koncerts. Piedalās LPSR Nopelniem bagātie mākslinieki Z. Heine-Vagnere, V. Sirokovs, N. Barabovs, V. Vilciņa, H. Brauns, solisti A. Pīle, I. Strode, N. Korjagins, A. Lembergs, S. Vasiļjevs, E. Bertovskis un Filharmonijas vokālais vīru kvartets. Sākums plkst. 21.

31. maijā Latvijas Padomju mākslinieku savienības zīmēšanas studijā, Kirova ielā 57, gleznotāju sekcijas sanākums. Studijas darbības atskaite un darbu iztirzājums. Sākums plkst. 19.

o Filharmonijas koncertzālē lielā

krievu komponista M. Gļinka dzimšanas 150. gadadienai veltīts jubilejas koncerts. LPSR Nopelniem bagātā mākslas darbinieka N. Grinfelda ievadvārdi. Piedalās LPSR Radio simfoniskais orķestris. Diriģents LPSR Nopelniem bagātais mākslas darbinieks L. Vigners. Solisti LPSR Tautas māksliniece, Staļina premijas laureate A. Ludīna, LPSR Nopelniem bagātie mākslinieki V. Davidone un V. Sirokovs. Sākums plkst. 19.30.

1. jūnijā Latvijas Padomju mākslinieku savienībā tēlnieku sekcijas sanākums. Sākums plkst. 17.

o LVU aulā ēģēlnieka P. Sipolnieka koncerts. Piedalās vijolnieks H. Birznieks. Sākums plkst. 20.

J. Raiņa vārdā nosauktā valsts literatūras muzeja Tautas dzejniekam Rainim veltīta izstāde un memorialistabā Majoros, Aleksandra ielā 7, atvērtas no svētdienas, 30. maija, katru dienu, izņemot pirmdienas, no plkst. 11 līdz 17. Apmeklētājiem sniedz pasakalderojums muzeja līdzstrādnieki. Ieeja brīva.

M. Gļinka un latviešu muzikas kultura

N. GRINFELDS

1. jūnijā aprit 150 gadu, kopš dzimis lielais krievu komponists Mihaīls Ivanovičs Gļinka. Neizmērojams i. viņa ieguldījums krievu muzikas mākslā, liela un svētīga viņa ietekme uz daudzus Eiropas tautu muzikas kultūru tapšanu un izveidi. Pazīstamais Gļinkas izteiciens «muziku rada tauta, mēs, komponisti, to tikai aranžējam» dziļi atsedz viņa daiļrades būtību. Vismazāk tas saprotams burtiski, jo tieši tautas melodiju izmantošanas gadījumā Gļinkas muzikā nav daudz. Svarīgākais ir tas, ka Gļinka visiem saviem darbiem smēla ierosmi un saturu no pašas tautas, tās dzīves, interesēm un tieksmēm. Tāpat kā Puškīns, tāpat kā daudzi citi krievu progresīvie rakstnieki un domātāji, Gļinka kvēl mīlēja savu tautu. Apspiestajā, verdzinātajā zemniecībā viņš saskatīja tautas gaišāko spēku lemliesojumu un līdz ar dekabristiem sapņoja par atbrīvošanu no netaisnā, tautai naidīgā cara patvaldības režīma.

Dziļi tautā sakņojas Gļinka patriotiskā opera «Ivans Susaņins», kuras varonis, viens no viscēlākajiem varoņiem pasaules operas literatūrā, ir vienkāršs krievu zemnieks. Vienkārši krievu zemnieki ir arī Susaņina līdzgaitnieki — kareivji un ģimenes locekļi. No tautas teikām un pasākām Gļinka smēls vielu savai saulainajai operai «Ruslans un Ludmila», kur pasakaini fantastisku notikumu virkne, kas norisinās uz senās Krievzemes vēsturiski teiksmainā fona, atspoguļojas tā pati ideja par tautas atbrīvošanu no tumsas un apspiedēju jaunās varas. Gļinkas brīnišķīgajās romāncēs izpaužas vienkāršo Krievzemes ļaužu jūtas un cēlības, viņu morāli etiskie ideāli, viņu tieksmes pēc taisnības un laimes.

Krievu simfoniskās muzikas stūrākmens, slavenā «Kamarinskaja», par kuru Čaikovski izteicās, ka tānī lēltpst visa krievu simfoniskā muzika kā ozols zilē, ir apbrīnojami spilgtā un sulīga glezna no tautas dzīves. Tikpat realistiskās skaņu gleznas Gļinka grāfīs uzburt arī no citu tautu dzīves; no Spānijas — spāņu uvertīrās, no austrumu tautām — Ruslana un Ludmilas austrumnieciskajos skatos. Gļinkas smalkjūtīgā jēdzināšanās citu tautu daiļradē, viņu sadzīves īpatnībās ir tik pilnīga, ka viņa skaņdarbus šīs tautas uzskata par savējiem. Tā Gļinkas «Aragonas hota», «Nakts Madridē» cieši leaugušas spāņu muzikas kultūrā, palīdzējušas tās izveidē XIX gs. otrajā pusē, ietekmējot daudzus spāņu komponistus. Līdzīga loma Gļinkas darbiem ir daudzu austrumu tautu profesionālās muzikas attīstībā. Gļinkas daiļrades tautiskums un realitiskums auglīgi ietekmējis norveģi Grīgu, čehu Smetanu un Dvoržaku, polļ Moņuško un daudzus citus Eiropas tautu muzikas kultūru redzamākos pārstāvjus, kas veidojās Eiropā XIX gs. vidū un otrajā pusē, sasniežot austru māksliniecisku briedumu un pilnību.

Būdam krievu klasiskās muzikas labāko realistisko progresīvo un demokrātisko tradīciju pamatlicējs, lielais Gļinka tieši un netieši dziļi ietekmējis ne tikvien krievu, bet visu tagadējo padomju tautu muzikas kultūru veidošanu. Šai ziņā liela un svētīga ir Gļinkas mantojuma nozīme arī latviešu profesionālās muzikas izveidē, Padomju Latvijas muzikas mākslas attīstībā. Latviešu pirmie komponisti XIX gs. otrajā pusē izglītojas un veidojās krievu klasiskās muzikas ietekmē, lielā Rimska-Korsakova gādībā un vadībā, kas oāt bija dzīvs Gļinkas tradīciju pārnēmējs un turpinātājs. A. Jūrjāna, J. Vitola, E. Melngaila, A. Kalniņa, E. Dārziņa jaunradē, izkopjot latviešu nacionālo muzikas kul-

turu, ir daudz kopības ar Gļinkas darbu. Kad A. Jūrjānu dažkārt nosauc par latviešu Gļinku, tas nekādā ziņā nedomāts kā māksliniecisko personību salīdzinājums, bet kā A. Jūrjāna — latviešu tautas dziesmu un deju pirmā pilnvērtīgā vācēja un apdarinātāja, latviešu pirmo simfonisko darbu veidotāja — nopelnu atzīšana. Un A. Jūrjāna «Latviešu dejas» lielā mērā balstās uz tiem pašiem principiem, ko pāuda Gļinka savā «Kamarinskajā» tautisko daiļrades elementu atlasē un tautas sadzīves gleznu izveidē. A. Jūrjāna uzskats latviešu tautas dziesmu apdares veids, t. s. caurkomponētais apdarinājums, kas tik bagātīgi vēlāk attīstījās J. Vitola, E. Melngaila, A. Kalniņa daiļradē, būtībā pamatojas uz Gļinkas variāciju principa — saglabājot nemainīgu pamtmelodiju, apvīt to vienmēr ar jaunām variācijām un harmonijām plaši izvērstā košā skaņurakstā. A. Jūrjāna, E. Dārziņa, A. Kalniņa agrinājs solo dziesmās ne mazums kopīgu vilcienu ar Gļinkas vienkāršo, sirsnīgo romāncu liriku. Ir pat ļoti tuvas līdzības gadījumi, piemēram, A. Jūrjāna «Egle», daļēji «Jel nevalcā» u. c. Plaši izvērstie, simfonizētie J. Vitola, E. Melngaila kori grūti iedomājami bez Gļinkas brīnišķīgo operu kora paraugiem, kur ārkārtīgi daudzveidīgi un smalkjūtīgi attīstīti tautas kora dziedāšanas principi ar plebalsim, polifoniju, īpatnējām skaņukārtām un intonācijām.

Ļoti nozīmīgs ir fakts, ka J. Vitols — latviešu muzikas klasiķis — vairākas reizes par saviem darbiem apbalvots ar Gļinkas vārdā nosaukto prēmiju. Te atzīmējamas dziļi tautiskās variācijas klavierēm par latviešu tautas dziesmas «Ej, saulīte» temū, uvertīras — «Dramatiskā» un «Sprīdītis», labākās solo dziesmu burtņicas — op. 34 un op. 40. E. Dārziņa «Melancholiskā valša» prototips ir Gļinkas «Valsts-fantazija», šis dziļi nacionālais, augstā mākslas līmenī paceltais sadzīves dejas žanra paraugs. Arī pirmā latviešu opera — teiksmainā leģendārā, ar tautas sadzīves ainām bagātā A. Kalniņa «Baņuta» zināmā mērā salstās ar to krievu klasiskās operas līnijā, ko lezīmē Gļinkas «Ruslans un Ludmila». E. Melngaila izteiksmīgās latviskās muzikalās deklarācijās un tautiskās intonātilās valodas meklējumi visvairāk caur M. Musorgska ietekmi daļēji salstās arī ar Gļinkas paraugiem.

Ja latviešu muzikas jaunrades laukā būtībā nav nevienas parādības, kuras izcelšanās nebūtu saistīta ar lielā Gļinkas tradīcijām, tad ne mazāka loma piekrīt pašu Gļinkas darbu atskaņošanai un propagandai Latvijā. Gļinkas ģenialā opera «Ivans Susaņins» Rīgā pirmo reizi uzvesta pagājušā gadsimta astoņdesmitajos gados. Par svarīgu notikumu, kas radīja ļoti dziļu sabiedrības atbalsi, kļuva tās pirmais uzvedums latviešu valodā — 1886. gadā Rīgas Latviešu teātrī. Šī izrāde, kas turējās repertuārā vairākus gadus un ko noskatījās daudzi tūkstoši rīdzinieku, bija viens no vērtīgākajiem mākslinieciskajiem sasniegumiem latviešu muzikālā teātra šūpuļa gados, kas iesākas ar septiņdesmito gadu laikmetu. Cik dziļi Gļinkas muzika leauguši latviešu tautā, liecina fakts, ka jau astoņdesmitajos gados «Ivana Susaņina» finala koris skanēja dziesmu svētkos. Bet ar neplēredzētu grandiozitāti šī patriotiskā muzika skan Padomju Latvijas dziesmu svētkos un dziesmu dienās, kur to dzied daudzi desmiti tūkstoši pašdarbības kora dalībnieku Rīgā un republikas rajonos.

Viens no Padomju Latvijas operas un baleta teātra spilgtākajiem sasniegumiem ir «Ivana Susaņina» izrāde, kas nekad nezaudē savu pievilcību un iedarbības spēku uz plašām tautas masām. Ipašus panākumus savā mākslinieciskajā izausmē guva mūsu ievērojamākie dziedoņi, kas piedalījās šīnī operā. E. Pakule — Antopīda, A. Frinbergs — Sabinīns, A. Daškova — Susaņina radija ļoti spilgtus, pilnasinīgus tēlus kā vokālajā, tā arī skatuviskāajā ziņā, kas pieder pie šo mākslinieku labākajiem sasniegumiem.

Liekj atgādināt, ka Gļinkas darbi vienmēr ir republikas koncerttēstāžu, radiopārražu, pašdarbības repertuārā. Ar Gļinkas darbiem — viņa dziesmām, koriem, kamermuzikas paraugiem aug un veidojas mūsu jaunā muziku izpildītāju un vokalistu paaudze. Gļinkas agrāk maz pazīstamie darbi — sekstets, patetiskais trio, klaviergaball iegūst aizvien lielāku popularitāti mūsu izpildītāju vidū. Gļinkas vokālās audzināšanas metodiskos principus, kas balstās uz viņa paša daiļrades un personīgās vokālās-pedagoģa pieredzes, veidojot krievu vokālās skolas pamatus, aizvien plašāk un plūstāk apgūst arī mūsu republikas dziedāšanas pedagogi.

Atzīmējot Gļinkas dzimšanas 150. gadadienu, LPSR Valsts konservatorijas studenti zinātniskā biedrība bija sarīkojusi īpašu konferenci, kurā nolasīta virkne referātu par lielā krievu komponista mantojuma apgūšanas jautājumiem. Muzikas vēstures nodaļas studenti bija sarīkojuši konkursu par Gļinkas daiļradēi veltītajām lekcijām, vokalisti — par dziesmu labāko izpildījumu. Gļinkas dienas plaši atzīmē arī koncertorganizācijas — Valsts filharmonija un radio. Gribas novēlēt, lai mūsu Operas un baleta teātris drīzumā uzvestu otru M. Gļinkas šedevru — operu «Ruslans un Ludmila», bez kuras priekšstats par krievu operas kultūru nevar būt pilnīgs.

Latvijas Valsts izdevniecībai nepieciešams parūpēties par Gļinkas romāncu pilnīga krājuma izdošanu ar latviešu tekstiem, kā arī pārtulkot latviešu valodā akademiķa B. Asafjeva izcilo grāmatu par Gļinku, kas šimbrīžam ir dziļākais un vērtīgākais pētījums par krievu klasiskās muzikas pamatlicēja mantojumu.

Sodien Gļinka, lielais krievu komponists, krievu tautas lepmums pieder visām tautām. Un šodien patiesi pravietiski skan Gļinkas vārdi, kuros viņš teicis skumjos vientulības brīžos, sava laika valdošās sabiedrības nesaprašanās un neatzīti: «Mani sapratis pēc simts gadiem». Viņu šodien saprot lielā krievu tauta, saprot visas padomju tautas, saprot visa progresīvā cilvēce. Un, kā rakstīja akademiķis B. Asafjevs 1945. gadā, padomju tautas lielajā uzvaras gadā, pieņima par cilvēciskāko komponistu, kas atvēlīs krievu muzikas priekšā lielās nākamības ausmu, tieši tagad ir sevišķi tuva un dārga.

Gļinkas muziku caurstāvo krievu tautas sirdspukstu jūtīga un dziļa atbalse, tā izraisa visskaistākās, viscēlākās domas. Gļinkas muzikā ar sevišķi lielu spēku realizējies pamatprincips, no kura vienmēr vadījusies krievu klasiskā māksla: «Vispilnīgākās meistariības skaistums nav iespējams bez tautiskuma.» Šai ziņā Gļinkam ir bijuši tie paši centieni un mērķi, kas iedvesmojuši Puškīnu un Nekrasovu, Levu Tolstoju un Gorkiju, Reņinu un Surtikovu, Musorgski un Čaikovski. Līdz ar šo krievu kultūras meistaru mantojumu mums vienmēr paliek tuvs un dārgs Gļinkas radošais mantojums, kurā tauta atrod aizvien jaunas un jaunas vērtības.

VOLSTRITA LITERATURA JEB...

... kāds maksātājs, tāds muzikants

S. Gūtmaņa zīm.